

OSMANLI MİRAS HUKUKU SULH-TEHÂRÜC UYGULAMALARINDA KADIN: KONYA KADI SİCİLİ 45. DEFTER (1714-1715) ÖRNEĞİ

Ayşe ŞİMŞEK*
E-mail: ayselalesimsek@hotmail.com

Citation/©: Şimşek, A. (2016). Osmanlı miras hukuku sulh-tehârüc uygulamalarında kadın: Konya kadı sicili 45. Defter (1714-1715) Örneği. *Türkiye Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, 2, 9-35.

Öz

Konya Kadı Sicili 45. Defterde (h. 1126-1127 / m. 1714-1715) görülen tehârüc ve sulh uygulamalarının incelendiği bu çalışmada İslam miras hukukunun temel konularından biri olan tehârücün anlamı ve İslam miras ve sulh hukuku ile bağlantısı incelenmektedir. Bu defterde tehârüc teriminin kullanıldığı sulh belgelerinin yanı sıra, bu terimin zikredilmediği sulh ve miras davaları da yer almaktadır. Tehârüc belgelerinde terikeden ayrılan ve sulha razı olan tarafın büyük çoğunluğunu kadınlar teşkil etmektedir. Ayrıca sulh ve miras davalarında anlaşmazlık yaşayan kişiler arasında kadınların da yer aldığı görülmektedir. Bu durum, on sekizinci yüzyıl başlarında Osmanlı dönemi Konya'sında kadınların İslam hukuku tarafından kendilerine ayrılan hisseleri almada ve bazı mülkiyet haklarını kazanmada bir takım zorluklarla karşılaştıklarını akla getirmektedir.

Anahtar Kelimeler: Tehârüc, sulh, kadı sicili, kadın, Konya 45. defter, miras hukuku, Osmanlı

APPLICATION OF TEHÂRUC IN THE OTTOMAN INHERITANCE LAW: THE EXAMPLE OF KONYA 45. COURT REGISTERS BOOK

Abstract

This study examines tehâruc and practices of the Konya Kadı Sidjill 45th Book (1126-1127 / 1714-1715) and examines the meaning of the tehâruc, which is one of the basic subjects of Islamic heritage law and its relation with Islamic sulh law. In this book, besides the sulh documents used in the term tehârüc, there are also cases of sulh

* Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Bölümü Doktora Öğrencisi.

documents and inheritance in which this term is not passed. Women constitute the vast majority of the sides who are separated from estate and inheritance in the documents of the *tehâruc*. It is also seen that women are involved in *sulh* and inheritance cases. This brings to mind that women in the Ottoman period Konya in the early eighteenth century were faced with a number of difficulties in acquiring the portion that they were entitled by Islamic law and acquiring certain property rights.

Keywords: *Tehâruc*, *sulh*, Konya *cijdill*, women, Islamic inheritance law

Giriş

Tehâruc, bir diğer adıyla *muhârece*, terikedeki hak sahibi vârislerden bir veya birkaçının terikedeki haklarından bir meblağ karşılığında feragat etmesidir. Temelde İslam miras hukukunun konuları içerisinde yer alır. Bununla birlikte miras hakkına sahip vârisler arasında gerçekleşen bir anlaşma olması nedeniyle *sulh* konusu ile yakından ilgilidir. Bir tür *sulh* sözleşmesi olduğu için de fıkıhın *sulh* bölümlerinde de incelendiği görülür. Bu araştırmada İslam miras hukukuna ait özel bir kavram olan *tehâruc* ile ilgili bazı teorik bilgiler anlatılacak, ayrıca *sulh* konusuna da bu bağlamda yer verilecektir. İlgili teorik bilgiler verildikten sonra pratik açıdan tarihi bir uygulama örneği olarak Konya Kadı Sicili 45. Defterde yer alan birçok *sulh* davası incelenecektir. Bu defterdeki İslam miras hukuku ve *tehâruc* ile ilgili davalar makaleye zengin bir kaynak sunmaktadır. Ayrıca *tehâruc* uygulamalarının on sekizinci yüzyılın bir kesitinde Osmanlı sosyal hayatının ne kadar içinde olduğunu göstermektedir. Daha açık bir ifadeyle sicillere yansıyan pek çok *tehâruc* anlaşması, ilgili olduğu dönemin sosyo-ekonomik, kültürel, ailevi yapısı ile ilgili veriler sunmaktadır. Sicillerde yer alan *tehâruc* davaları, davaya katılan taraflar ve bunların birbirleri ile akrabalık bağları, kullanılan eşyalar, anlaşma yapılan mallar gibi birçok konu hakkında veri elde etmeyi de mümkün kılmaktadır.

Bu çalışmada öncelikle Konya Kadı Sicili 45. Defter (h. 1126-1127/ m. 1714-1715) içerisinde *tehâruc* teriminin kullanıldığı miras davaları incelenmiştir. Bununla birlikte inceleme esnasında ilgili defterde *tehâruc* teriminin geçmediği fakat tam da *tehâruc* konusu ile ilgili olan miras ve *sulh* davalarının da yer aldığı görülmektedir. *Tehâruc* teriminin zikredildiği yeterli sayıda dava bulunduğu için, *tehâruc* teriminin doğrudan geçmediği davalar, her ne kadar tipik bir *tehâruc* davası işlemi mahiyetinde olsa da, çalışmada dolaylı olarak değerlendirilmiştir. *Tehâruc* teriminin kullanıldığı *sulh* anlaşmalarının farklı konularda görülen *sulh* davaları içerisinde oldukça önemli bir yere sahip olduğuna şâhit olunmaktadır.

Tehâruc kimi zaman *sulh* konusu içerisinde değerlendirilmekle birlikte çoğu zaman bir İslam miras hukuku terimi olarak fıkıh ve fetva kitaplarında yer almaktadır. Bu makalede Konya Kadı Sicili 45. Defterin mirasla ilgili içerik analizinin yanı sıra, bu sicilde yer alan

tehâruc davalarının günümüz Türkçesine aktarılmış hali de zikredildi. Makalenin son kısmında ilgili defterde yer alan *tehâruc* davalarıyla ilgili özet tablodan konu hakkında genel veriler elde etmek mümkündür.

Bir şer'î miras hukuku terimi olarak *tehâruc* ile ilgili çalışmalar fıkıh kitaplarının farklı yerlerinde yer almaktadır. Bu kitaplardan bazılarında *tehâruc*, ayrı bir başlık halinde miras hukukunun içerisinde yer almaktadır. Mesela İbn Âbidîn, *Reddü'l-Muhtâr 'ale'd-Dürri'l-Muhtâr* adlı eserinde, Ömer Nasuhi Bilmen, *Hukûk-ı İslâmiyye ve Istilâhât-ı Fıkhiyye Kâmusu* adlı eserinde İslam miras hukukuna (*ferâiz*) ait meselelerin arkasından “*tehâruce* ait meseler” başlığı altında konuya yer vermektedirler (İbni Âbidîn: 1988, s.450; Bilmen, 1976b, s.348). Vehbe Zuhaylî'nin ise konuyu yine İslam miras hukukunun son konusu olarak “*tehâruc* veya *muhârece*” başlığı altında incelediği görülmektedir (Zuhaylî, 1994a, s.470). Bununla birlikte Ali Haydar Efendi, *Mecelle*'ye yazdığı *Dürerü'l-Hükkâm* adlı şerhinde sulh konusunun son kısmına “*lâhika*” başlığı altında *tehâruc* konusuna yer vermektedir (Ali Haydar Efendi, 2016, s.2686-2689). Ayrıca bir takım fetva mecmualarında da *tehâruc* hakkında fetvalar bulunmaktadır. Mesela Şeyhülislam Yenişehirli Abdullah Efendi'ye ait olan *Behcetü'l-fetavâ* adlı fetva mecmuası on sekiz ve on dokuzuncu yüzyılda en çok itibar gören fetva mecmualarından biridir. Bu eserde *tehâruc* konusu “*Kitâbu's-Sulh ve'l-İbrâ'*” bölümünün içerisinde ayrı bir fasıl olarak “*Fasl fi't-Tehâruc*” ismi ile geçmektedir (Şeyhülislam Yenişehirli Abdullah Efendi, 2011, s.460-461). Yine aynı yüzyıllarda itibar gören fetva mecmualarından biri olan Şeyhülislam Feyzullah Efendi'ye ait olan *Fetâvây-ı Feyziyye* adlı eserde *tehâruc* ile ilgili fetvalar “*Kitâbü's-Sulh*” bölümünde yer almaktadır (Feyzullah Efendi, 2009, s.326, 328). *Tehâruc*'ün fıkıh ve fetvâ kitaplarında yer alması Osmanlı toplumunda sıkça karşılaşıldığını göstermektedir.

Son dönemde kaleme alınan bazı hukuk tarihi eserlerinde şer'î miras hukuku içerisinde *tehâruc* bahsine yer verildiği görülmektedir. Mesela Mehmet Akif Aydın ve Mustafa Avcı, Türk hukuk tarihi konulu kitaplarında, Ahmet Akgündüz muhtelif eserlerinde *tehâruce* dair bilgiler vermişlerdir (Aydın, 2009, s.325; Akgündüz, 1988, s.323-327; Avcı, 2015, s.445). *Tehâruc* terimine bazı ansiklopedilerde de yer verilmiştir (mesela bk. Aktan, 2011, s.319).

Sulh konusu ile ilgili Zeynep Dörtok Abacı'nın hazırladığı bir makale bulunmaktadır. Bu makalede verâset ile ilgili sulh davalarının olduğu belirtilmiş ancak örnek zikredilmemiştir. Bu makalede *tehâruc* ile gerçekleşen sulh davaları hakkında herhangi bir izah yer almamaktadır (Dörtok Abacı, 2006, s.105-115). Sulh ile ilgili bir diğer çalışma ise Işık Tamdoğan tarafından yapılmıştır. Bu çalışmada Tamdoğan on sekizinci yüzyıl Üsküdar ve Adana sicillerindeki sulh anlaşmalarını belirlemiştir. Sulh anlaşmaları içerisinde mirasta sulh anlaşmalarına kısaca yer vermiştir. Üsküdar ve Adana'da mirasta sulh anlaşmalarını diğer sulh anlaşmaları içindeki yerini sayısal anlamda göstermektedir (Tamdoğan, 2008, s.55-83). Esra Çetinkaya bir sulh türü olan *tehâruc* ile ilgili bir bildiri sunmuştur (Çetinkaya, 2016, s.139-159). Bildiride dikkat çeken detaylardan biri, miras ve sulh sözleşmelerinde

araştırılan dönem ve yerlerde miras ile ilgili sulh sözleşmelerinde *tehârûc* teriminin kullanılmamış olmasıdır (Çetinkaya, 2016, s.159).

Bu makalemizde biz yukarıdaki çalışmalardan farklı olarak *tehârûc* teriminin anlamı, İslam miras ve sulh hukuku içerisindeki yeri, Konya 45. Şer'îyye Sicili içerisinde *tehârûc* teriminin geçtiği örnekleri değerlendireceğiz. Bu sicilde karşılaşılan birçok sulh ve *tehârûc* davası örneği ile konunun daha net anlaşılmasına katkı sağlayacağını beklemekteyiz. *Tehârûc* davalarında sıklıkla anlaşmaya rıza gösteren tarafın kadın olmasından hareketle *bu tür* davalarda kadınların anlaşmaya razı olmak zorunda bırakılması olasılığını da dikkate alacağız.

Konya Kadı Sicili 45. Defterde, şer'îyye sicillerinde mutad olarak bulunan, sicilin ilk ve son kısmındaki ferman, buyruldu gibi resmi kayıtlar hariç tutulursa 906 belge yer almaktadır. Bu siciller mülk satışı, alacak davası, muhâlaa, vasî tayini, nikâh ve hibe gibi pek çok konuda belge içermektedir. Bu defterde tespit edebildiğimiz kadarıyla toplam 113 sulh kaydı yer almaktadır. Bunların 31'inde doğrudan *tehârûc* teriminin geçtiği görülmektedir. Bu defterde artı 82 adet, *tehârûc*'ün doğrudan zikredilmediği sulh davası yer almaktadır. Bunlar içinden ise 32 tanesi sulh ve miras davası olup, diğerleri mülk satışı, alacak davası, muhâlaa, vasî tayini, nikâh ve hibe gibi miras içermeyen sulh davalarıdır. Bununla birlikte bu sicilde sulh teriminin geçmediği fakat anlaşmaya dayalı feragatlerin yer aldığı davalar da bulunmaktadır. Diğer sulh davaları ise muhtelif konularla ilgilidir.

Konya Kadı Sicili 45. Defter				
Toplam Belge Sayısı	Sulh ve <i>tehârûc</i> kaydı bulunan belge sayısı (82+31=113)	<i>Tehârûc</i> 'ün doğrudan zikredilmediği sulh davası (113-31=82)	<i>Tehârûc</i> 'ün doğrudan zikredilmediği sulh davalarının mirasla ilgili olanları (82-32=50 kayıt ise konusu miras olmayan sulh davaları)	Doğrudan <i>tehârûc</i> teriminin zikredildiği kayıtlar
906 Kayıt	113 Kayıt	82 Kayıt	32 Kayıt	31 Kayıt

1. Osmanlı Miras Hukukunda İki Kavram: Sulh ve Tehâric

1.1. Sulh

Sulh kelimesi sözlükte “barışma, uzlaşma, barıştırma” gibi anlamlara gelir. Fıkıh ilminde bireyler veya toplumlar arasındaki çekişmelerin anlaşmayla sona erdirilmesini ifade eder. Bu terim fıkıh literatüründe “iki veya daha fazla taraf arasında mevcut bir anlaşmazlığı karşılıklı rıza ile ortadan kaldıran bir akid” olarak tanımlanır (*Mecelle*, md. 1531). Sulh aynı zamanda sosyal hayatta ve beşeri ilişkilerde barış ve huzuru ifade eder. Bu anlamda yüksek bir ahlâki değerdir (Atar, 2009, s.481). Sulh, fıkıh eserlerinin ferâiz bölümünde mirasçıların terike üzerindeki anlaşmazlıklarının çözümünde *tehâric* terimi ile birlikte geçmektedir. Ayrıca fıkıh literatüründe devletlerarası yapılan anlaşmalar; eşler arası anlaşmazlıkların çözümü gibi meselelerde ve muamelatın tüm alanlarında anlaşmazlıkların çözüme kavuşturulması anlamında kullanılmaktadır. Sulh, *Mecelle*'de ibrâ ile birlikte anlatılmaktadır (Atar, 2009, s.481; Berki, 1982, s.321).

İslam hukukunda sulh müessesine büyük önem verilmiştir. Sulh, adaletin işleyişine rahatlık ve işlerlik kazandırmaktadır. Sulhu kabul etmeye meyilli olan tarafları sulha davet etmek ve sulhun gerçekleşmesi durumunda kayıt altına almak kâdînin sorumlulukları arasındadır. Nitekim Osmanlı şer'îyye sicillerinde taraflar arasında sulh ile neticelenmiş pek çok dava bulunmaktadır (Atar, 2009, s.482).

Sulh, anlaşmazlık içerisinde bulunan iki tarafın kendi rızaları ile aralarında bulunan anlaşmazlığı kaldırmaları ve bitirmeleridir. Bir tarafın icâbı, diğer tarafın kabulüyle oluşan bir sözleşmedir. Anlaşmak konusunda rızalarının bulunması şartı, ikrah altında sulhun geçerli olmadığını ifade etmektedir. Mesela koca, karısına ait olan mehri almak için zorla sulh yapmak istese caiz olmaz (Ali Haydar Efendi, 2016, ss.2642-2643). Konya Kadı Sicili 45. Defterde görüldüğü üzere miras ve sulh davalarında sulh yapan tarafların karşılıklı rıza ile bu sulha razı oldukları, davanın sonunda birbirlerinin zimmetlerini ibrâ ve iskat etmeleri ile anlaşılır. Bu anlamda sulh, İslam miras hukukundaki rızâi taksimle yakından ilgilidir. (Miras taksiminde ölenin bıraktığı mallar (terike) üzerindeki borçlar öncelikle ödenir; ardından mal kalmışsa bu mal üzerinden ölenin vasiyeti yerine getirilir; bundan sonra kalan mal mirasçılara taksim edilir. Taksim işlemi genelde ya mahkeme kararıyla (kazâi) veya taraflar arası anlaşmayla (rızâi) gerçekleşir. Taksim işleminin yargı kararıyla gerçekleşebilmesi için mirasçılardan en az birinin mahkemeye başvurarak taksimi talep etmesi şarttır; hâkim taksim talebi olmaksızın malların taksimine karar veremez. Mirasçılar arasında küçükler veya akıl hastaları bulunduğu takdirde taksim kural olarak mahkeme kararıyla yapılır. Ancak küçüğün veya akıl hastasının velîsi veya vasîsi muvafakat etmişse taksim sulh yoluyla da yapılabilir. Mirasçılar mahkemeye başvurmaksızın kendi aralarında taksime karar vermişlerse bu takdirde bütün mirasçıların yapılan taksime razı olması gerekir (Bk. Aktan, 2002, ss.497-498).

Burada *tehârücün* doğrudan zikredilmediği sulh ve miras davalarında karşılıklı rıza şartına birkaç örnek zikredebiliriz:

Bu defterde yer alan bir örnekte Mehmed b. Mehmed, üvey babasının el koyduğu annesinden kalan terikedeki hissesini ve üvey babasının hizmetinde sekiz sene muvâfık (dokumacılık) sanatında çalışmasına rağmen ücretini vermemesi nedeniyle aralarında çıkan anlaşmazlık sonucu Müslüman arabulucular vasıtasıyla bazı mallar karşılığında sulha razı olur ve sulh bedellerini sulh meclisinde üvey babası İsmail'den aldıktan sonra İsmail'in zimmetini ibrâ ve iskat eylediğini ifade eder (Sak ve Çetin, 2016, (KKS) 45-2, ss. 83-84).

Bu defterde yer alan bir başka miras ve sulh davası baba ve kızı arasında geçer. Ümmü bt. Hacı Hüseyin vefat eder. Ümmü'nün varisleri, kocası Nebi b. Ali ve kızı Marziye'dir. Marziye babasından zimmetinde bulunan ve annesinden kalan kırk bin akça mehr-i müeccelinden kendisine kalan hisseyi ve iki bâb beyt ve bir sim kemer kuşak ve bir sahan ve iki kilim ve defter mucibince sâir eşyadan hissesini talep etmektedir. Bir sene önce bazı eşyalar verdiğini ifade eden babadan bunun dışında hissesini talep edince aralarında çokça niza, anlaşmazlık meydana gelir. Müslüman sulhçülerin de aracılığıyla bir çift altın küpe daha alarak babasıyla sulha razı olduğu anlaşılmaktadır (Sak ve Çetin, 2016, (KKS) 45: 121-1, s.251).

Bu defterde geçen miras ve sulh ile ilgili bir davada kocası ölen kadının aslında rızası olmadığı halde ispatlamaya gücü yetmediği için sulha razı olduğunu ifade etmesi sulhun karşılıklı rıza ile oluştuğunu göstermesi bakımından önemlidir. Bu davada Ahmed Çelebi b. Hacı Mahmud vefat eder; varisleri karısı, oğulları ve babasıdır. Dava ölenin karısı ile babası arasındadır. Ölenin karısı, kocasından teslim almadığı mehr-i muacceli olan bir cariyeyi terikeden talep eder ama ölenin babası inkâr eder. Ölenin karısı iddiasını ispat edemeyeceği için sulha razı olur ve kırk kuruş nakit, bir el leğeni, bir ibrik, bir alaca harir kaftan ve bir ayna karşılığında câriyeden, mehr-i muaccel ve mehr-i müeccel ve sair mirasa dair tüm davalardan, isteklerden, tartışmalardan ve anlaşmazlıklardan ölenin babasının zimmetini ibrâ ve iskat eylediğini ifade etmiştir (Sak ve Çetin, 2016, (KKS) 45: 112-1, ss. 229-230).

Buna benzer bir başka dava yine ölenin babası Ali Beş'e b. Himmet ile ölenin karısı Emine arasında geçer. Bu davada ölenin karısının vasisi olduğu küçük oğlu Ali de vardır. Emine, Kayınpederi Ali Beş'e'den mehr-i müeccelini, kendi hissesini ve vasisi olduğu oğlunun terikeden hissesini istemesine rağmen oğlundan hiçbir mal kalmadığını söyleyen Ali Beş'e ona hiçbir şey vermek istemez. Emine de ispata gücü olmadığını ifade eder. Mehr-i müecceli ve vasisi olduğu oğlu Ali'nin nafakası için on dört kuruş karşılığında sulh yolu ile anlaşır (Sak ve Çetin, 2016, (KKS) 45: 162-3, ss.349-350).

Hükümsüz dava (*davây-ı bâtıla*) denilen, temel unsurlarında akdi hükümsüz kılan durumların bulunduğu davalarda sulh caiz olmaz. Örneğin bir miras davasında ölen kişinin oğlu varken erkek kardeşi terikeden hak (*irs*) dava ederek ölen kişinin oğlu ile sulh yapsa

bu sulh sahih olmaz. Çünkü o kişi, hakkı olmayan bir şeyi dava konusu yapmıştır. Bununla birlikte davanın temel unsurlarında değil de tamamlayıcı niteliklerinde fasit bir vasıf olduğunda, bu tür vasıfların daha sonra düzeltilmesi mümkün olduğu için böyle davalarda sulh sahih olur (Ali Haydar Efendi, 2016, s.2643).

Sulh icap ve kabulle, sadece müddei tarafından icapla, *teâti* yoluyla, *kitâbet* yoluyla ve dilsizler için *işâret-i ma'hûde* ile gerçekleştirilmektedir. İcap olmadan hiçbir sulh sahih olmayacağı gibi karşılıklı (*ivazlı*) bir değişimi içeren her anlaşmada kabul de gereklidir (Ali Haydar Efendi, 2016, s.2644; *Mecelle*, md. 70). Bu sebeple bir varisin terikedeki haklarından mal karşılığında vazgeçmesi yani *tehâruc* ile sulh yapması karşılıklı rıza gerektiren bir akit olduğu için (Zuhaylî, 1994, s.470) bunun icap ve kabulden oluşan bir anlaşma olması gerekir. Nitekim mübâdelenin olduğu sulh sözleşmelerinde icap ile birlikte kabul de şarttır. Kabulün olmadığı bu tür sulh anlaşmaları sahih olmaz. Örneğin “şu maldan veya davadan şu kadar mal veya para karşılığında sulh oldum” diyen kişiye karşı rızasını gösteren “kabul ettim” gibi sözler ile akit gerçekleşmiş olmaktadır (Ali Haydar Efendi, 2016, s.2644). Konya Kadı Sicili 45. Defterde yer alan bir miras ve sulh davası şöyledir: Fatma bt. Mehmed isimli bir kadın ile Mustafa b. Mehmed arasında bir davalama olmuştur. Fatma, ölen oğluna ait olduğunu ve Mustafa'nın zimmetinde bulunduğunu iddia ettiği yedi kuruşu talep etmektedir. Mustafa ise bu durumu inkâr etmektedir. Müslüman sulhçülerin de araya girmesiyle Çumra'da bulunan yedi ağaç armudun Mustafa'nın olması şartıyla üç kuruşa anlaştığı ve bu sulhu Fatma'nın kabul ettiği ifade edilmektedir (Sak ve Çetin, 2016, (KKS) 45: 97-2, s.196).

Sadece icap ile de sulh gerçekleştirilmektedir. Örneğin borçlu ve alacaklı arasında gerçekleşmesi muhtemel olan alacaklı, borçluya “zimmetinde bulunan 10 liramdanda 5 lirası karşılığında seninle sulh oldum” dese borçlunun reddetmemesi durumunda böyle bir sulh gerçekleşmiş olur (Ali Haydar Efendi, 2016, s.2645).

1.2. Tehâruc

Sözlükte “karşılıklı olarak çıkmak” anlamına gelen *tehâruc*, “bir bedel karşılığında veya bedelsiz mirastan çekilme” anlamında kullanılır. Fıkıhta “varislerden birinin veya bir kaçının terikeden muayyen miktar mal alarak mirastan çekilmesi için diğer varisler ile sulh olması” demektir (Bilmen, 1976b, s.212). Bir başka ifadeyle terikede hak sahibi olan bir varisin, *ayn* (Ev, at, sandalye, meydanda mevcut bir yığın buğday ve bir miktar akçe gibi muayyen ve müşahhas olan şey. *Mecelle*, md. 159; Berki, 1982, s.34; Karaman, 1991, s.398) veya *deyn* (zimmette sabit olan şeydir. *Mecelle*, md. 158; Berki, 1982, s.34; Karaman, 1991, II, s.16, 398) olsun bir mal karşılığı miras hakkından feragat etmesidir (İbn Âbidîn, 1988, s.451; Aktan, 2011, s.319). Bir sulh çeşidi olan *tehâruc*, terikeden alacağı olanlarla ve terikeden bir kısmı kendilerine vasiyet edilmiş kişilerle (*mûsâ leh*) de yapılabilmektedir (Bilmen, 1976, s.349).

Tehâruc terimi müteahhir Hanefi fukahâsi tarafından kullanılmaktadır. Diğer mezheplerde bu kavramı karşılamak üzere *sulh 'ani't-terike* gibi ifadelerin kullanıldığı görülmektedir (Aktan, 2011, s.319). Fakihler *tehâruc* konusunu çoğunlukla sulh konusu içerisinde değerlendirmekle birlikte miras bahsinin sonunda ayrı başlık halinde değerlendirildiği de olmuştur. *Tehâruc*'ün geçerli olması için sulhun geçerlilik şartları yanında vârislerin âkil, mümeyyiz olmaları ve onaylarının bulunması gerekmektedir (Bilmen, 1976, s.349; Aktan, 2011, s.319).

Tehâruc, Abdurrahman b. Avf (r.a.) ile karısı arasında yaşanan şu olaya dayandırılmaktadır. Ölüm hastalığı esnasında boşanmış olduğu hanımı Tümadır binti'l-Esbâğ el-Kelbiyye'nin iddeti bitmeden Abdurrahman b. Avf vefat eder. Halife Hz. Osman (r.a), iddeti bitmemesi nedeniyle bu kadının diğer hanımlar ile beraber terikeden hissesini alması gerektiğine hükmeder. Abdurrahman b. Avf'ın zevcesi Tümadır 83000 dinar veya dirhem karşılığında *tehâruc* yoluyla sulh yapmayı kabul eder ve terikedeki haklarından vazgeçer (İbn Âbidîn, 1988, s.451; Zuhaylî, 1994, s.470). *Tehâruc* teriminin temellendirildiği bu ilk olayda *tehâruce* rıza gösteren taraf kadındır. Tümadır'ın, mirasta kendisinin de terikede hakkı olduğuna hükmedilmesine rağmen terikedeki hissesinin verilmek istenmemesi nedeniyle *tehâruc* yoluyla sulha razı olmak zorunda kaldığı tahmin edilebilir. Bilindiği üzere *tehâruc* yolu ile sulh anlaşmalarında mahkemeye intikal öncesinde sulh yapan taraf için şer'î miras hukuku kuralları ile paylaşım olan kazâi taksim yerine rızâi taksim esas alınmış olmaktadır. Bununla birlikte şer'î paylaşımında daha fazla hak sahibi olan kişinin *tehâruc* ile sulhta daha az miktara razı olduğu görülmektedir.

Bir varis, terikedeki haklarından bedel karşılığında feragat edebileceği gibi herhangi bir şey almadan da bu haklarından vazgeçebilir (Aktan, 2011, s.319). Bununla birlikte *tehâruc*ü bir muâvaza akdi olarak gören fakihler bulunmaktadır. Buna göre *tehâruc* karşılıklı bedel konulan muâvaza akdidir. Bedelin biri *tehâruc* yoluyla terikeden çekilen vârisin hissesiyken, diğeri bu vârise terikeden çekilmesine karşılık verilen maldır. Bu akit sonrasında vâris kendisine verilen mala sahip olur. Onun terikedeki hissesinin mülkiyeti ise sulh yapmış olduğu diğer vârislere geçer (Zuhaylî, 1994, s.470). Yine *tehâruc* işleminde çekilen kişi, tek bir varis lehine terikedeki haklarından feragat edebileceği gibi, tüm varisler lehine de çekilebilir (Aktan, 2011, s.319). Konya Kadı Sicili 45. Sicilde görülen örnekler *tehâruc*te bulunan kişilerin çoğunlukla mal karşılığında terikedeki haklarından vazgeçtikleri görülmektedir. Konya Kadı Sicili 45. Defterde tespit edebildiğimiz kadarıyla miras ve sulh davalarından sadece birinde kız kardeşlerden ikisinin erkek kardeşinin zimmetini ibrâ ve iskat eyledikleri, terikenin borçlara ancak yeteceği düşüncesiyle meccanen erkek kardeşine haklarını bıraktıkları görülmektedir (Sak ve Çetin, 2016, (KKS) 45: 232-2, ss.527-528). Aşağıdaki örneklerde de görüleceği üzere sicilde hangi mallar mukabilinde terikeden çekildikleri genellikle zikredilmiştir. O dönemde karşılıksız mirastan çekilenlerin sicillere konu olmaması da muhtemeldir.

Tehâruc şu durumlarda sahih olur. Terikenin taşınır ticaret malı (*urûz*: masa, sandalye, kitap, elbise, yorgan, yatak gibi, paralar ve hayvanlar ile tartılabilen ve ölçülebilen şeylerin dışında kalan eşyalardır. *Mecelle*, md. 131) ve taşınmaz mal (*akar*: gayrimenkul yani başka bir yere taşınması mümkün olmayan ev veya arazilerdir. *Mecelle*, md. 129) olması durumunda vârisler bir miktar mal karşılığında *tehâruce* rıza gösteren kişiyi terikeden çıkardıklarında *tehâruc* sahih olur. Üzerinde anlaşılan sulh bedelinin terikeden ayrılan kişinin hissesinden az veya çok olması hükmü değiştirmez. Terike para cinsinden (nukûd: altın ve gümüşten oluşan paralardır. *Mecelle*, md. 130) ise sulh bedeli hisseden az veya çok olsun akit meclisinde teslim alınmak şarttır. Ayrıca paranın cinsinin farklı olması da gerekir. Mesela terike altından oluşuyor ve kişi gümüş para karşılığında *tehâruc* yolu ile terikeden ayrılıyorsa sahih olur. Terike hem altın hem de gümüşten oluşuyor ise *tehâruc* (sulh) bedelinin az veya çok olmasına bakılmaksızın bir miktar altın ve gümüşten olmasıyla *tehâruc* sahih olur. Terike para (*nukûd*), taşınır ticaret malı (*urûz*) ve gayrimenkulden (*akar*) oluşuyor ise her birinden *tehâruc* yoluyla ayrılmak sahih olur. Ancak bütün bu uygulamaların aksine terikede sadece tek çeşit para (*nukûd*) bulunuyorsa sulh bedeli hissesine eşit veya hissesinden çok ise sulh bâtil olur (Ali Haydar Efendi, 2016, s.2687).

Aşağıda görüleceği üzere Konya Kadı Sicili 45. Defterde taşınır ticaret malları, paralar ve gayrimenkullerin kimi zaman terikeden ayrılma bedeli olarak alındığı, kimi zaman da bunlar bırakılarak karşılığında farklı mallar alındığı görülmektedir. Bu defterde miras ve sulh davalarında sulh bedellerinin sulh meclislerinde alındığı genellikle örneklerde zikredilmektedir (Sak ve Çetin, 2016, (KKS) 45: 32-2, 35-3, 45-2).

Vefat eden kişinin bırakmış olduğu terike alacaklardan (duyûn) oluşmuş ise ve vârislerden bir kısmı içlerinden bir vârisi bir miktar para karşılığında terikeden *tehâruc* ile feragat etmesini sağlayıp alacaktan (*deyn*) oluşan hissesini kendileri için ayırsalar bu *tehâruc* batıl olur. Örneğin terikeden diğer insanların da alacağı bulunduğu halde kadının ölen kocasının zimmetindeki mehir alacağına karşılık *tehâruc* yoluyla bir mal üzerine sulh olması bâtildir (Ali Haydar Efendi, 2016, ss.2687-2688).

Tehâruc yoluyla sulh yapıldıktan sonra terikenin taşınır ticaret malı (*urûz*) ve taşınmaz mal (*akar*) gibi somut malları veya diğer insanların zimmetinde alacakları ortaya çıksa bunlar sulh esnasında bilinmese sulha dâhil olmadığı ağırlıklı görüştür (Ali Haydar Efendi, 2016, s688). Konya Kadı Sicili 45. Defterde terikede gizlenen malların ortaya çıkmasıyla vârisler arasında yaşanan tartışma ve bu tartışmanın sulh ile sona ermesi ile ilgili bir dava şu şekildedir: Sâlih b. Hacı Süleyman vefat eder. Vârisler karısı Fâtıma ve oğulları Mehmed ve Mustafa'dır. Taksim henüz gerçekleşmeden Mehmed de vefat eder. Mehmed'in vârisleri karısı Hatice ve adı geçen annesi Fatıma ve oğulları Abdullah, Mehmed ve Hasan, kızı Marziye'dir. Çocukları küçük olduğu için vasîleri anneleri Hatice'dir. Mustafa ve Fatıma, Mehmed ölmeden önce aralarında Sâlih b. el Hâc'in mallarını taksim ederler. Bu taksim esnasında Fatıma ve Mustafa bazı malları Mehmed'den saklarlar. Mehmed vefat eder. Mehmed'in bu saklanan eşyadaki hisselerini Hatice talep eder. Aralarında çok tartışma

olur. Müslüman sulhçülerin aracılığı ile Mustafa ve Fatma on kuruş ve iki adet koyun karşılığında Mehmed'den kendisine kalan südüs (1/6) hisseden vazgeçer ve sulh bedelini sulh meclisinde Mustafa ve Fatma'dan alır. Bu meseleye dair bütün dava ve isteklerden adı geçen Mustafa ve Fatma'nın zimmetlerini ibrâ ve ıskat eylediğini belirtir (Sak ve Çetin, 2016, (KKS) 45: 32-2, ss. 53-54).

Terike borçlu ise *tehârûc* yoluyla sulh sahih değildir. Borç az bile olsa terikedeki tasarruf etmeye engeldir (Ali Haydar Efendi, 2016, s.2687). Çünkü terikenin dağıtımında öncelik sıralaması vardır. İlk önce teçhiz ve takfin işlemleri yapılır. Ardından borçlar ödenir. Peşinden terikenin üçte birini geçmemek şartıyla vasiyeti yerine getirilir. En sonunda miras taksimine geçilir. *Tehârûc*, mirasın taksimi aşamasında söz konusu olduğu için, henüz borçlar ödenmeden sulh yoluna gitmek geçersizdir. Bununla ilgili bir fetva şöyledir: Zeyd ölse ve zevcesi Hind'i ve baba bir erkek kardeşi Amr'ı varis olarak bırakmış olsa, terikenin hepsine Hind el koysa ve sonrasında Amr, terikeden bazı mallar karşılığında Hind ile *tehârûc* yoluyla sulh yapsa ve Zeyd'in önceden var olan bir borcu ortaya çıksa, Hind de borcu ödemesi şartıyla sulhu kabul etse bu tür bir sulh sahih olur mu? Cevap: Olmaz (Feyzullah Efendi, 2009, ss. 328-329). Bu fetvada yer alan örnekte terikedeki yer alan borcun sulha mani olduğu görülmektedir.

Tehârûc yolu ile ayrılanların bulunduğu terikenin taksiminde aşağıdaki hususa dikkat edilmelidir:

(1) *Tehârûc* yoluyla haklarından feragat eden bir kişinin terikedeki hissesi öncelikle kendisi sanki ayrılmamış gibi hesaplanır. (2) Daha sonra onun hisseleri meselenin toplamından çıkarılır. (3) Diğer varislerin hisselerinin toplamı meselenin yeni mahreci olur. (4) Sulh bedelinden arta kalan terike diğer vârislere payları oranında verilir (Bilmen, 1976, s.349). Buna şöyle bir örnek verelim:

Bir kadın vefat etse, vârisleri kocası, annesi ve amcasından oluşsa ve kocası bir mal karşılığında terikeden *tehârûc* ile ayrılrsa miras şu şekilde taksim edilir:

(1) Öncelikle koca *tehârûc* ile terikeden ayrılmamış gibi meseleye dâhil edilir.

1/2	1/3	Bakiye	Mesele
KOCA	ANNE	AMCA	
3	2	1	6

(2) Yukarıdaki taksimde mesele öncelikle vârislerin hisseleri belirlendikten sonra yani altıdan çözümlendikten sonra kocanın meseledeki payı olan üç, *tehârûc* yolu ile terikeden ayrılması nedeniyle meselenin mahreci olan altıdan çıkarılır. (3) Kalan üç, meselenin mahreci yapılır. (4) İki hisse anneye, tek hissede amcaya kalır. Dolayısıyla hisseleri oranında miras hakları artmaktadır. Mesele şu şekilde gösterilebilir:

<u>1/3</u>	<u>bakiye</u>	<u>Mesele</u>
ANNE	AMCA	
2	1	3

Hatalı olan işlem *tehâruc* yolu ile terikeden ayrılan kocanın meseleye dâhil edilmeden paylaşırma yapılmasıdır. Böyle bir işlemde vârislerin hisseleri değişmektedir. Şöyle ki:

<u>1/3</u>	<u>bakiye</u>	<u>Mesele</u>
ANNE	AMCA	
1	2	3

Önceki meselede anne iki, amca tek paya sahipken *tehâruc*de bulunan kocanın meseleye hiç dâhil edilmeden gerçekleştirilen hatalı paylaşırma işlemi anne tek hisseye, amca ise iki hisseye sahip olmaktadır. Dolayısıyla annenin sahip olduğu miras payı azalırken amcanın sahip olduğu miras payı artmaktadır. Bu sebeple miras hükümlerine aykırı hareket etmemek için *tehâruc*de bulunan vâris sanki varmış gibi öncelikle hesaba katılır ve daha sonra kendisine ait olan payı toplam hisseden çıkarılır. Yeni oluşan mahreç esas alınarak hisse oranlarına göre vârisler arasında pay edilir (Bilmen, 1976, ss.349-350).

*Tehâruc*de varislerden biri terikede mevcut olan bir mal karşılığında hissesinden feragat ederek ayrılabilir. Örneğin bir kadın ölür ve vârisleri olarak kocası ve çocukları kalır. Koca diğer vârislerin rızası ile birlikte terikeden olan mülk dükkân karşılığında terikedeki haklarından *tehâruc* yoluyla feragat edebilir. Ayrıca terikede mevcut olmayan dışarıdan bir mal karşılığında da *tehâruc* yapılabilir. Örneğin bir kadın ölse ve varisleri kocası, kızı ve oğlu olsa, kız ve oğlan kendilerine daha önceden ait olan mülk dükkânlarını terikedeki hissesi karşılığında kocaya verseler ve koca da terikeden çekilse dışarıdan bir mal karşılığında *tehâruc* yapmış olurlar (Ali Haydar Efendi, 2017, s.89).

Terikeden bir parça olan bir mal karşılığında mirastan ayrılan kişinin terikedeki hissesi, kalan vârislere hisselerine göre pay edilir. Terikeden olmayan bir mal karşılığında *tehâruc* yapan kişinin terikedeki hisseleri ise *tehâruc* bedelindeki hissesine göre gerçekleşir. Meselenin daha iyi anlaşılması için örnek vermek gerekirse bir kadın ölse ve geriye bir koca ve bir oğlan ve kız bıraksa terikedeki bir mal karşılığında ayrılan kocanın terikede kalan hakkı oğlan ve kız arasında hisselerinde pay oranlarına göre yani ikili birli pay edilirken, terikeden olmayıp oğlan ve kızın ortak mülkü olan bir ev karşılığında koca terikeden çıkarsa kocanın terikesi, oğlan ve kız arasında yarı yarıya pay edilir (Ali Haydar Efendi, 2017, ss.89-90). Çünkü *tehâruc* bedeli olarak yarı yarıya ortak oldukları mülkü vermişlerdi.

Tehâruc yolu ile yapılan sulh anlaşmalarında anlaşmayı gerçekleştiren tarafların terikenin miktarı konusunda bilgi sahibi olmaları gerekmektedir. Vârislerden birinin veya birkaçının terikeyi gizlemesi ve daha sonra gizlenen terikenin ortaya çıkması durumunda *tehâruc* yolu ile sulh yapan vâris hak sahibi olur. Önceki sulhde terikedeki haklarının ibrâ edilmesi yeni çıkan terikedeki hakkına mani değildir. Bununla ilgili bir fetvâ şu şekildedir. Zeyd ölse

ve hanımı Hind ve oğlu Amr vâris olsa, terikenin hepsini hanımı Hind kabzetse ve Amr'a terike şu kadar dese ve Amr terikeden kendisine kalan hissenin bir kısmı ile Hind ile *tehârûc* yoluyla sulh yapsa ve sulh bedelini alsa; Hind ile terikeden kaynaklanan tüm davalardan ibrâ olduğunu ifade etse ve bu olay sonrasında Hind'in elinde terikeden gizlemiş olduğu mallar ortaya çıksa ve Amr bu çıkan eşyalardan hakkını talep etse önceki anlaşma ile terikeden almış olduğu hakları ibrâ etmesi yeni ortaya çıkan terikeden alacağı hakkın sâkit olmasına ve Hindin vermemesi mümkün olur mu? el-Cevap: Olmaz (Feyzullah Efendi, 2009, 325-326. Örnek olay için bk. Sak – Çetin, 2016, (KKS) 45: 32-2, ss. 53-54).

Bir başka fetva şöyledir: Zeyd ölse, baba bir kız kardeşi Hind ve baba bir erkek kardeşinin oğlu Amr kalsa; Amr, Hind ile olan hissesinden bir miktar para karşılığında *tehârûc* yoluyla sulh yapsa ve sulh bedelini alsa *tehârûc* yoluyla sulhun sıhhat şartları oluşmuşken Amr'ın bu tür bir sulhu feshetmesi mümkün olur mu? el-Cevap: Olmaz (*Cerîde-i İlmîyye Fetvâları*, 2009, s.62).

Bir başka fetva ise şu şekildedir: Terikesi taşınır ticaret malı (urûz) ve taşınmaz maldan (*akar*) oluşarak vefat eden Zeyd'in oğlu Amr'ın diğer vârisler ile hissesinden şu kadar esâs-ı beyt üzere *tehârûc* yoluyla sulh yapmışken ve sulh bedelini almışken a'yân-ı terike bilinmese Amr "terike bilinmezken sulh sahih olmaz" diyerek sulhü fesh etmesi mümkün olur mu? el-Cevap: Olmaz (Şeyhülislam Yenişehirli Abdullah Efendi, 2011, s.460).

Bir diğer fetva şöyledir: Terikesi taşınır ticaret malı (*urûz*) ve paradan (*nukûd*) oluşan, aslında köle olup sonradan hürriyetine kavuşmuş olan Zeyd vefat eder. Arkasındaki vârisleri karısı Hind'i, kızı Zeyneb'i ve kendisini hürriyete kavuşturmuş eski sahibi olan Amr'ı bırakmıştır. Terikeye Hind ve Zeyneb el koyduktan sonra Amr'ın terikedeki hissesi kendilerinin olması şartıyla Amr ile sulh yapsa; Amr'ın nakitlerden oluşan hissesinden daha fazla olan kendi mallarından yüz kuruşa sulh ile verdikten sonra Bekir'in Zeyd'in zimmetinde bulunan elli kuruş borcu ortaya çıksa bu söylenen borç miktarının Amr'ın sulh bedelinden alınması mümkün olur mu? el-Cevap: Olmaz (Şeyhülislam Yenişehirli Abdullah Efendi, 2011, ss.460-461).

Bir başka *tehârûc* ile ilgili fetva şöyledir: Zeyd vefat eder ve terikesi, karısı Hind'e ve diğer vârislerine kalır. Hind, diğer vârisler ile terikeden olan bir ev karşılığında *tehârûc* yoluyla sulh yapar. Sulh bedelini aldıktan sonra adı geçen evin vakıf olduğu delil ile sabit olur. Hüküm sonrası ev Hind'den alınsa, Hind'in diğer vârislerin teslim almış oldukları terikedeki hissesini alması mümkün olur mu? el-Cevap: Olur (Şeyhülislam Yenişehirli Abdullah Efendi, 2011, s.461).

2. Konya Kadı Sicilleri ve 45. Defter

Şer'iyye sicilleri Osmanlı Devleti'nin eyalet, sancak (livâ) ve kaza gibi idârî merkezlerinde bulunmaktaydı. Osmanlı bu merkezlere kadı tayin etmekte ve o kadılar görev yaptıkları

mahallerdeki davaları kayda geçirmektedir. İşte şer'iyeye sicilleri bu mahkeme kayıt defterlerinden oluşmaktaydı. (Akgündüz, 1988, s.53).

Konya, Osmanlı Devleti döneminde Karaman Beylerbeyliği'nin merkezi konumundaydı. Konya Sancağı içerisinde Ereğli, Eski İl, Aladağ, İnsuyu, Bayburt, Bargir, Pirlagunda, Belviran, Hatunsaray, Gaferyat, Karış, Lârende, Mahmutlar, Lazkiye gibi kazalar bulunmaktaydı. 1730'da onüç kazayı içermektedir. 1800'lü ve 1900'lü yıllarda Karaman Eyaletine bağlı merkez livâ yani sancak konumunda olmaya devam etti (Baykara, 2002, s.186. Ahmet Akgündüz idarî birim olarak Konya'nın 15 kaza ve 2 livâyâya sahip bir vilâyet olduğunu ifade etmektedir (Akgündüz, 1988, s.58). Alaaddin Aköz de 1578-1588 arasındaki zaman diliminde Konya'yı Karaman Eyaletine bağlı sayarken 1632-1641 arasındaki yıllarda Konya, Karaman'a bağlı bir yer değildir (bk. Aköz, 1987, s.31). Osmanlı döneminden önce Lârende ismi ile anılan Karaman, Osmanlı ile birlikte Karaman kelimesi kullanılmaya başladı. Osmanlı Döneminde Konya'nın gölgesinde kalan Karaman, XIX. yüzyılın ikinci yarısında Konya vilayetinin merkez sancağına bağlı kaza haline gelmiştir (Tuncel, 2001, s.445). Karaman ve Konya'nın zamanın gerektirdiği siyasi iktisadi bir takım nedenlerden dolayı idari taksimatta zaman içerisinde değişiklikler geçirdiği görülmektedir (Güven, 2006, s.24).

Günümüze kadar Konya şer'iyeye sicillerinin 1-152 numaralı defterler olmak üzere toplamda 152 adet sicil kaydına ulaşılmıştır (Akgündüz, 1988, ss.198-199; Solak, 2015, ss.381-390). Konya'da bulunan en erken tarihli sicil 1 numaralı Konya Şer'iyeye sicilidir. Bu sicil 970-1019 (1562-1564) tarihli olup Kânuni dönemine aittir. En geç tarihli sicil ise kataloglarda yer almayan sonradan bulunan 1335-1340 (1916-1921) tarihlidir (Sak, 2004, s.14).

İzzet Sak, Konya Şer'iyeye sicillerinin birçoğunun transkripsiyon ve dizinini gerçekleştirmiştir (Konya Kadı Sicilleri, 10, 11, 14, 37, 38, 39, 41, 45, 47, 49, 50, 51, 52, 53, numaralı defterler bunlardan bazılarıdır). Bunların bir kısmını yalnız kendi hazırlarken bir kısmını bazı araştırmacılarla birlikte yayımlamıştır. Araştırmacılara kolay istifade imkânı sağlayan bu siciller Konya Büyükşehir Belediyesi tarafından yayımlanmıştır.

45. Konya şer'iyeye sicili 1126-1127/1714-1715 yılları arasında Konya'da şer'iyeye mahkemelerine yansımış olan davalar ile Konya mahkemelerine ulaşmış olan ferman, berat gibi resmi nitelik arz eden evrakları içermektedir. Bu sicil 15x41 ebadındadır ve 299 sayfadan oluşmaktadır. 994 adet belgenin yer aldığı defterde kronolojik sıra takip edilmediği görülmektedir. Defteri üç bölüme ayırmak mümkündür. Birinci bölümde Konya vâlilerinin ve Konya'da çalışan görevlilerin masraf defterleri gibi değişik türdeki belgeler bulunmaktadır. İkinci bölüm olan en uzun bölümde hüccetler; üçüncü bölümde ise ferman, berat, buyuruldu gibi resmi özellik taşıyan belgeler yer almaktadır (Sak ve Çetin, 2016, (KKS) 45, s. XL). Bu çalışmamızda İzzet Sak ve Cemal Çetin tarafından hazırlanan transkript çalışması esas alınmış olup, sicilin aslından da istifade edilmiştir.

Konya 45. Şer'iyeye sicilinde sadece sulh teriminin geçmiş olduğu davalar 82 adettir. Bu davalar genel olarak ortak ekilen arazi geliri anlaşmazlıklarında sulh; *tehârûc* teriminin kullanılmadığı miras davalarında sulh; alacak davalarında sulh; yaralama, darp gibi cinayet davalarında sulh; küfür (hakaret) davasında sulh; mülkiyet davasında sulh; zirai ortaklık davalarında sulh; katil diyet davasında sulh; mehir davalarında sulh gibi kayıtlardan oluşmaktadır. Buradan hareketle pek çok anlaşmazlığın sulh ile çözüldüğü görülmektedir. Bir sulh türü olan *tehârûc* hükümleri ise yukarıdaki sulh davalarından ayrı olarak Konya 45. Kadı Sicilinde 31 adettir. Bu davalarda *tehârûc* terimi bazen sulh ile birlikte olmak üzere doğrudan kullanılmaktadır. Bir sulh anlaşması olan *tehârûc* teriminin kullanılmadığı miras ve sulh davaları bu 31 davanın içerisinde yer almamaktadır. Bir başka deyişle *tehârûc* yoluyla mirasta uzlaşmaya gidildiği anlaşılan fakat *tehârûc* lafzının kullanılmadığı sulh davaları da bu sicilde bulunmaktadır. Bu defterde 32 adet *tehârûc* teriminin kullanılmadığı sulh ve miras davası bulunmaktadır ve yukarıdaki 82 sulh davasının içerisinde yer almaktadır. Biz bu çalışmamızda öncelikli olarak *tehârûc*'ün doğrudan zikredildiği 31 davayı incelemekteyiz. Bununla birlikte diğer sulh davaları ve miras davalarına işaretlerde bulunacağız.

Araştırma esnasında fark etmiş olduğumuz *tehârûc* teriminin kullanıldığı kayıtlar ile *tehârûc* teriminin kullanılmayıp miras ve sulh ile ilgili davaların konusunun benzerliği bir yana ne sebeple *tehârûc* teriminin kullanılmamış olduğu ve dava dili olarak bu şekilde bir kayıt farklılığına gidilmesi merak konusu olmuştur. Konya Kadı Sicili 45. Defterde *tehârûc* teriminin kullanıldığı sulh davaları ile *tehârûc* teriminin kullanılmadığı fakat içerisinde terikeden ayrılanın yer aldığı davalar birbirleri ile karşılaştırmalı olarak incelendi. Bu araştırma sonucunda *tehârûc* teriminin kullanıldığı davalarda henüz arada bir anlaşmazlık olmadan terikeden ayrılma söz konusu olduğu fark edildi. *Tehârûc* teriminin kullanılmadığı miras ve sulh davalarında ise mirasın taksimi konusunda anlaşmazlık çıkıp, arabulucu Müslümanlar aracılığı ile terikeden sulh yoluyla ayrılmaya gidildiği görüldü.

Miras ve sulh davalarında kimi zaman kadınların terikedeki malı zapt ettiği ve karşı tarafı sulha zorladığı da görülmektedir (örnek olarak bk. KKS 45: 31-1; 69-2; 93-4). Yani terikeye el koyan kadının bu malı hak sahibine/sahiplerine vermek istememesine ve bu durumda dava açılarak sulhla çözüme kavuşturulduğuna da şahit olunmaktadır.

3. Şer'iyeye Sicillerinde Kullanılan Tehârûc ile İlgili Lafızlar

Şer'iyeye sicillerinde özel bir dil kullanımı bulunmaktadır. Mahkemelerde tutulan kayıtlardan oluşan bu kadı sicillerinde bir takım kalıp ifadeler, terimler ve üsluplar sıklıkla kullanılmaktadır. Burada *tehârûc* ile ilgili davalarda sıklıkla kullanılan bazı kalıpları kısaca açıklayalım.

'*Alâ tarîki's-sulh ve't-tehârûc*: Terkip olarak "sulh ve *tehârûc* yolu üzere / sulh ve *tehârûc* yoluyla" demektir. Şer'iyeye sicilindeki kayıttaki varisin mirastaki hissesinden belli bir meblağ karşılığında uzlaşarak ve mirastan çekilerek ayrıldığını ifade eder. Sicillerde bu kalıp,

yapılan sözleşmeyi veya işlemi tanımlamak için kullanılmaktadır. Bazen “‘Alâ tarîki’t-tehârûc” şeklinde de zikredilmektedir.

Tehârûc-i şer’î tarîki ile ihrâc: Hukuka uygun bir *tehârûc* işlemiyle mirastan çıkmak demektir.

Münâza’ât-ı kesîre ve muhâsamât-ı ekîde vâkı’ olmuş idi: Çokça niza ve kuvvetli hasımlaşma vaki olmuştu, anlamındadır. Burada muhâsama sulhün zıddıdır. Sulh ıstılâhi anlamda tarafların aralarında geçen anlaşmazlığı (muhâsama) kaldıran bir akittir (Bilmen, 1976c, s.5). Bu kalıp, sırf *tehârûc* zikredilen kayıtlarda değil, sulh davalarında kullanılır. Çünkü *tehârûc*de muhasama yoktur.

Beynimizde müslimûn-ı muslihûn tavassut etmekle: Aramızda sulha teşvik eden müslümanlar aracılık ederek, manasına gelmektedir. Osmanlı adli yapısının dikkat çekici özelliklerinden birisi de hukûkî ihtilafların çözülmesine yardımcı olan *muslihûn* adı verilen arabulucuların olmasıdır. Şer’iye sicillerinde miras davalarının yanında pek çok hukûkî ihtilafın bulunduğu davalarda sulh yoluyla davanın tatlıya bağlanması ve tarafların anlaşmasına vesile olması yönüyle muslihûn önemli bir işlev gerçekleştirmiştir (Aydın, 2017, s.19).

Musâlih: Sulh akdinde bulunan kişidir (Ali Haydar Efendi, 2016, s.2646; Bilmen, 1976c, s.5).

İnşâ-i ‘akd-i sulh: Sulh akdinin kuruluşunu anlatan bir kelimedir; sulh sözleşmesinin kurulması demektir. Nitekim sulh karşılıklı rıza ile taraflar arasında anlaşmazlıkları kaldıran çekişme ve kavgayı kaldıran icâb ve kabul ile gerçekleşen bir akittir (Berki, 1982, md. 1531, s.321; Bilmen, 1976c, s.5).

İbrâ: Bir kimsenin diğer bir kimsede olan alacak hakkından karşılıksız olarak feragat etmesi demektir. Sulh konusunda *ibrâ*, bir kimsenin diğer kimsede olan hakkının tamamını düşürmesi veya bir kısmını indirmesi veya eksilterek o kimseye bırakmasıdır. *İbrâ-yı âmm* bütün davalardan bir kimseyi temize çıkarmaya denmektedir (Berki, 1982, 322; Bilmen, 1976c, s.5). Sicillerde sulh ile ilgili davalarda ve diğer davalarda “*ibrâ*”, “*ibrâ-yı âmm*”, “*kâti’u’l-hisâm*” terimleri ile “*ibrâ ve iskat eyledik*” ifadesi geçmektedir.

Iskat: Bir hak veya sorumluluğun düştüğünü ifade eden bir fıkıh terimidir. *Iskat*, bazen bir bedel karşılığında hak ve mükellefiyetin düşmesi ile olabildiği gibi herhangi bir bedel olmadan hak veya mükellefiyetten vazgeçmek şeklinde de olabilir (Bilmen, 1976c, s.6; Bardakoğlu, 1999, s.137).

4. Konya Kadı Sicili 45. Defterdeki Sulh-Tehârûc Kayıtları

Bu makalede 45. Defterde yer alan bir sulh-tehârûc belgesi (16-2) tam metin olarak günümüz Türkçesine aktarıldı. Bu örnekle araştırmacılara tam bir *tehârûc* belgesinin içeriği verilmek istendi. Ardından bu defterde yer alan 31 sicil kaydının sulh-tehârûc bölümü maksadı ifade edecek şekilde özetle günümüz Türkçesine aktarıldı. Mesela vefat edenin

yaşadığı yer, adı, mirasçıları, *tehârûc* yolu ile ayrılan kişinin adı, vekili varsa adı, *tehârûc* bedeli olarak yani terikeden ayrılma karşılığında aldığı mallardan bir kısmı, *tehârûc* konusunda kiminle sulh yapıldığı ihtisarla günümüz diliyle yazıldı. Bazı davalarda *tehârûc* bedeli olarak alınan mallar çok uzun bir metin gerektirdiği için bunun yerine “bazı mallar karşılığında” şeklinde özet bir ifade kullanıldı.

Bu davalar günümüz Türkçesine aktarılırken vefat edenin, vârislerin ve vekil olanların yalnız kendi isimlerine yer verildi, babalarının isimleri söylenmedi. Bununla birlikte genel olarak kadınların, *tehârûc* ile mirastan çıktıklarında, şer’î mecliste asil olarak değil de vekilleri ile temsil edilmeyi tercih ettikleri görülmektedir. Sicilde geçen davalarda vekil olan kişiler belirlenirken iki kişinin şahitliği ile vekil oldukları tüm davalarda görülmektedir. İhtisar amacıyla şahitlerin isimleri ve belgenin kayıt tarihi yazılmadı.

Şimdi bir sulh-tehârûc belgesinin tam metninin günümüz Türkçesine aktarımını görelim:

(Konya Kadı Sicili (KKS) 45: 16-2): Konya ili yönetimine bağlı nahiyelerden olan Karaarslan isimli köyde otururken bundan önce vefat eden Mehmed b. İbrahim’in mirası yetişkin (ergin) öz oğulları (Şer’iyye sicillerine “sulb-i kebîr oğulları” ve “sulbiye kebîre kızları” ifadeleri geçmektedir. Bununla, ilgili kişilerin mirasta vasi ile temsil edilmeyip, bizzat kendilerinin hazır bulunduğu anlaşılmaktadır. Yani terikenin kebir ve kebire (hukuki olarak sağır ve sağire olmayan yani tam ehliyet sahibi ergin kişi anlamına gelmektedir) İbrahim, Halil, Abdurrahman, İsmail ve yetişkin öz kızları Marziye, Fâtıma, Rahime, Havva ve Râziye’ye münhasır olduğu şeriata göre açık ve kesin olduktan sonra; adı geçen Marziye tarafından aşağıda gelecek olan sulh ve ibrâyı ikrara vekili kılınan, şeriatça şahitliği muteber Süleyman b. Mehmed ve diğer Süleyman b. Ahmed isimli kimselerin şahitlikleriyle şer’an vekil olduğu sabit olan ve vekâletinin sabit olduğuna resmi kaydı bulunan kocası Abdulğaffar b. Abdurrahman isimli kimse; ve adı geçen Fatıma tarafından aynı şekilde *tehârûc* ve ibrâyı ikrar etmeye vekil kılınıp, şeriatça şahitliği muteber olarak bilinen Kalender b. Ali ve Ali b. Sefer isimli kişilerin şahitlikleriyle şer’an vekil olduğu sabit olan ve vekâletinin sabit olduğuna resmi kaydı bulunan kocası İsmail b. Süleyman isimli kişi; ve ismi geçen Rahime tarafından aynı şekilde *tehârûc* ve ibrâyı ikrara vekil kılınıp, şeriatça şahitliği muteber olarak bilinen Abdullah b. Receb ve Bahadır b. Hacı isimli kişilerin şahitlikleriyle şer’an vekil olduğu sabit olan ve vekâletinin sabit olduğuna resmi kaydı bulunan kocası Mehmed b. Süleyman; ve adı geçen Havva tarafından da aynı şekilde *tehârûc* ve ibrâyı ikrar etmeye vekil kılınıp, şeriatça şahitliği muteber olarak bilinen Abdulhalim b. Abdurrahman ve Bali b. Nebi isimli kişilerin şehâdetleriyle şer’an vekil olduğu sabit olan kocası Abdülaziz b. Abdurrahman; ve adı geçen ergenlik çağına girmiş bekâr Râziye tarafından aynı şekilde *tehârûc* ve ibrâyı ikrar etmeye vekil kılınıp, şeriatça şahitliği muteber Mehmed oğlu Şa’bân ve Abdi Abdülhalim oğlu Abdurrahman isimli kimselerin şahitliğiyle şer’an vekil olduğu sâbit olan Abdi oğlu Abdurrahman isimli kimse; şer’î yargı meclisinde işbu râfi’ü’l-kitâb, adı geçen İbrahim, Halil, Abdurrahman ve İsmail’in huzurunda her biri vekâleten tam bir kabulle ve sözlerini tasdik ederek adı geçen

müvekkili Marziye, Fatıma, Rahime, Havva ve Raziye, vefat eden babamızdan kalan mirastan hakkımız olan ve herkesin her bir cüzünde hakkı olduğu şer'î hisselerimiz karşılığında sulh ve *tehâruc* yoluyla her birimiz altışar kuruş ve beşer ölçek buğday ve onar baş koyunu adı geçen karındaşımız ellerinden alıp kabzedip ve kabul edip bunun dışındakilerden feragat edip babamızın mirasına ait bütün dava ve isteklerden ve nizâ çıkaracak durumlardan adı geçen kardeşlerimizin zimmetlerini tamamıyla umumi ibrâ ile ibrâ ve iskat eyledik demeleri nedeniyle şer'in tasdiki sonrasında talep olduğu üzere yirmi dokuz cemâziyelâhir bin yüz yirmi altıda yazıya geçirildi (Sak ve Çetin, 2016, (KKS) 45: 16-2).

Bu belgede sulh yoluyla *tehâruc* yaparak kız kardeşlerin vekilleri aracılığı ile terikeden bazı mallar karşılığında çıktıkları görülmektedir.

Şimdi ise doğrudan *tehâruc*'ün zikredildiği 31 belgenin özetle içeriğini sıralayabiliriz:

1. (KKS 45: 14-1): Konya'da Poladlar Mahallesi'nde oturan ve bundan önce vefat eden Rabia'nın vârisleri öz oğulları Abdurrahman ve Abdullah'tır. Adı geçen Abdurrahman ve Abdullah bu şer'î yargı meclisinde Seyyid Hacı adlı kişinin yanında her biri dava ve beyanda bulunup adı geçen mahallede Sahibyaka adlı yerde bulunan bir taraftan adı geçen Seyyid Hacı Ali'nin mülkü, bir taraftan Süleyman Çelebi mülkü ve iki taraftan umumi yol ile sınırları bulunan bir örtme, ağaçları bulunan bir bağ, iki sene önce ölen anneleri Rabia'nın terikesinden olup kendilerine miras olarak kalmışken Seyyid Hacı Ali'nin haksız yere zabt ettiğini ve vazgeçmesinin sağlanmasını istemektedirler. es-Seyyid Hacı Ali cevabında bu bağı on sekiz sene evvel Seyyid Mehmed Çelebi'den yani Rabia'nın ana bir erkek kardeşinden satın aldığını ve ana bir erkek kardeşin Rabia ile *tehâruc* yolu ile terikedeki hissesinden onbeş kuruşa *tehâruc* ile sulh ve ibrâ olduğunu ifade etmektedir. Abdurrahman ve Abdullah bunu inkâr ederler. Adil şahitlerin, Rabia'nın *tehâruc* ile terikeden ihrâc olduğuna şahitlik etmesi nedeniyle mülkün esas sahibi ispatlandı ve Abdullah ve Abdurrahman davadan men edildiler.

2. (KKS 45: 15-2): Konya'da Seydîverî Mahallesi'nde yaşayan ve bundan önce vefat eden Mehmed Beş'e'nin mirasının, vârisleri karısı Ayşe ve öz büyük oğlu Mustafa'ya şer'an ait olduğu ortaya çıkmıştır. Ayşe vekili aracılığı ile katılmış olduğu sulh işlemine oğlunun da huzurunda kocasının zimmetinde bulunan mehr-i müeccelinden ve terikedeki sekizde bir hissesinden oğlu ile otuz kuruş ve bir boğası karşılığında *tehâruc* yoluyla sulh yaparak oğlu Mustafa'nın zimmetini ibrâ ve iskat eylemiştir.

3. (KKS 45: 16-2): Yukarıda tam metin olarak verildi.

4. (KKS 45: 19-2): Konya'da Hacı Eymir Mahallesi'nde oturan Mehmed Efendi'nin oğlu Mustafa Efendi vefat eder. Vârisleri karısı Ayşe, annesi Rabia ve küçük oğlu İbrahim'dir. Daha sonra Ayşe de vefat eder. Onun vârisleri ise annesi Hatice ve küçük

oğlu İbrahim'dir. Fakat İbrahim de vefat eder ve vârisleri Rabia, Hatice ve amcaoğlu Molla Ali'dir. Münâsaha (Münâsaha, vefat edenin terikesi henüz paylaşılmadan vârislerden bir veya birkaç kişinin arka arkaya vefat etmesiyle oluşmaktadır. Konya 45. Şer'îyye Sicilinde görülen bu dava *tehârûc* ve münâsahanın birlikte görüldüğü bir örnektir) ile paylaştırılan terikedeki hakkı bulunan Rabia, Molla Ali huzurunda vefat eden oğlu Mustafa'nın eşyasından kendisine kalan şer'î hissesi karşılığında sulh ve *tehârûc* yolu ile içeride bulunan bir bâb sofa, bir örtme, bir kenif, bir havlu, sokak kapısından oluşan evi ve sofanın kuzey tarafında olan iki pencere bir bahçe kapısı ve bir oda kapısı sed olmak üzere ve sofa penceresi ile ihrâc (*tehârûc*) olduktan sonra bir demir pencere Molla Ali'ye bir tanesi de kendisine olmak üzere alarak bunların dışında kalan terikedeki ve evden kendisine münâsaha ile kalmış olan bütün dava, istek ve çekişmelerden adı geçen Molla Ali'nin ve Hatice'nin zimmetini ibrâ-yı âmm kâti'ün-nizâ ile ibrâ ve ıskat eylediğini ifade etmektedir.

5. (KKS 45: 27-3): Konya'da Sahibata Mahallesi sakinlerinden iken vefat eden Abdülkadir'in vârisleri karısı Emine, baba bir erkek kardeşi Abdurrahman Efendi'dir. Emine sulh yolu ile *tehârûc* konusunda mahkemede kendisine Abdullah Çelebi'yi vekil tayin eder. Abdurrahman Efendi huzurunda gerçekleşen duruşmada adı geçen Emine kocasından kalan terikedeki menkûlat kısmından dörtte bir hissesini Abdurrahman'dan tamamen teslim aldığı, akârdan bağ, ev ve bezirhâne ve tarlalarda olan dörtte bir hissesini ve zimmetinde bulunan mehr-i müeccel ve kocasına vermiş olduğu seksen kuruş hakkı karşılığında, kocasının terikesinden olan bir taraftan Ahmed mülkü bir taraftan Mehmed mülkü ve iki tarafı yol ile sınırlı bir alt ve üst oda, bir kiler bir ahır, bir ahır odası, bir küçük havlu ve taşra havludan oluşan ev ile Aksinle Mahallesinde bulunan şimâlinde İsmail mülkü, garbında Ayşe ve Abdurrahman mülkü kiblesinde yol ve şarkında Müslüman mezarlığı ile sınırı olan üç bab ev ve bir kıt'a bostan yeri bir mikdar bağ adı geçen Abdurrahman Efendi bağ köşesinden şark tarafında olan divarda olan siyah taşta varınca kadar olan yeri *tehârûc* yoluyla sulh almış kabz etmiş, bunun dışındakilerden ve diğerlerin zimmetlerini ibrâ ettiğini ifade etmiştir; adı geçen Abdurrahman Efendi tasdik ettikten sonra adı geçen Emine'nin mirasla ilgili bütün meselelerden zimmetini ibrâ ve ıskat eylediğini ifade etmiştir.

6. (KKS 45: 30-3): Konya'da Said-ili Nahiyesine bağlı Ladik isimli köy sakinlerinden iken vefat eden Rabia'nın vârisleri kocası Abdülkadir, annesi Ayşe ve anne baba bir erkek kardeşleri Mustafa, İbrahim, Hüseyin, Mehmed ve ana baba bir kız kardeşi Fâtıma'dır. Mustafa kendisi için asil, İbrahim Hüseyin, Mehmed, Fatıma ve Ayşe için vekil olarak Abdülkadir'in de huzurunda; vefat eden Rabia'nın terikesine Abdülkadir'in el koyduğunu ve hisselerini vermek konusunda problem çıkardığını söylemekte, kendisine sorulmasını talep etmekte ve haklarını almak istemektedirler. Abdülkadir ise cevabında bir buçuk sene önce Mustafa, İbrahim, Hüseyin, Fatma ve

Ayşe'nin *tehâruc* yolu ile vefat eden Rabia'nın terikesinden bir taraklı kumaş kaftan, bir zibun, bir sade ve bir ipekli tor, bir kara tosun alarak *tehâruc* yolu ile sulh olduklarını ve terikedeki haklarından ibrâ ve ıskat eylediklerini, bu konuda da nahiyede nâibi Abdülatif Efendi'nin yazdığı ve imzaladığı hüccet olduğunu söylemektedir. Mustafa ise bu *tehâruc*ü inkar eder. Abdülkadir'den bu konuda delil istenir. Adil şahitler *tehâruc* olayının gerçek olduğuna şahitlik ederler. Mustafa, İbrahim, Hüseyin, Fatma, Ayşe, Abdülkadir ile çekişmeden düşmanlıktan men olundular.

7. (KKS 45: 41-2): Konya'da Dolapucu Mahallesi sakinlerinden iken bundan önce vefat eden İbrahim'in varisleri ergin oğulları Hüseyin, Hasan, Mevlûd, ergin kızları Âbide, Rahime ve Fâtıma'ya kaldığı bilinmektedir. Âbide Hatun, İsa b. Hüseyin'i vekil tayin eder ve varislerden olan Hüseyin'in babasının terkesinden kalan iki yüz baş koyun, iki yüz kuruş nakit ve bir parça bağ ve bir parça ev ve bir baş öküz, iki yüz ölçek buğdayı zapt ettiğini ve kendisine irsen kalan hakkını talep ettiğinde problem çıkardığını, sorulmasını ve hakkının alınmasını talep etmektedir. Hüseyin cevabında otuz sene önce vefat eden babasının terikesinden ve annesinin terikesinden adı geçen kız kardeşi Âbide'nin irsen hak etmiş olduğu hissesini yirmi iki sene önce *tehâruc* yoluyla sulh yaparak beş baş koyun, beş baş keçi, sekiz kuruş nakit ve Bağıkutlu isimli köyde bir tahta bağın üç hissesinden bir hissesini alıp kabul edip, babasının ve annesinin terikesindeki diğer kısımlarından ibrâ ve ıskat eylediğini söylemiştir. Âbide'nin inkâr etmesi nedeniyle Hüseyin'den delil talep edilir. Adil Müslümanlardan oluşan şahitler Âbide'nin yirmi iki sene önce *tehâruc* ile sulh yaparak yukarıda söylenen mallar karşılığında kardeşi Hüseyin'in zimmetini ibrâ ve ıskat eylediğine şahitlik etmişler ve şahitlikleri kabul edilmiştir. Vekil tayin edilen kişiye müvekkilesini çekişmeden men etmişlerdir.

8. (KKS 45: 61-2): Konya'da Bab-ı Aksaray Mahallesi'nde oturan ve vefat eden Derviş Mustafa'nın vârisleri zevcesi Ayşe ve büyük öz kızı Emine'dir. Emine ikrârına Mehmed Beş'e'yi vekil tayin eder. Mehmed Beş'e, annesi Ayşe huzurunda müvekkilesi Emine'ye vekâleten *tehâruc* yolu ile sulh yaparak annesinden almış olduğu kırk dört kuruş karşılığında vefat eden babasının mal varlığından ibrâ ve ıskat eylediğini ifade etmektedir.

9. (KKS 45: 64-3): Konya'da Sadırlar Mahallesine oturan ve vefat eden Hacı Abdurrahman'ın vârisleri karısı Ayşe, amcası oğlu Ali isimli kimselerdir. Ayşe, Mustafa'yı vekil kılar. Adı geçen Ali'nin de huzurunda vekil tayin edilen Mustafa, Ayşe'nin *tehâruc* yolu ile kocasının terikesinden hak etmiş olduğu dörtte bir hisse karşılığında altmış yedi kuruş gümüş para (zolota), mehr-i müecceli için ise otuz üç kuruş olmak üzere toplamda yüz kuruş alarak mirasla ilgili diğer tüm haklarından feragat ettiğini ve Ali'nin zimmetini ibrâ ve ıskat eylediğini ifade etmektedir.

10. (KKS 45: 91-2): Konya'da Yenice Mahallesi'nde oturan ve bundan önce vefat eden Hacı Ahmed'in vârisleri karısı Şerife Hatice ile amcası oğulları İbrahim ve Halil'dir. Şerife ikrarı için Osman Ağa'yı vekil tayin eder. Osman Ağa İbrahim ve Halil'in de huzurunda müvekkili Şerife Hatice'nin kocasında sabit bulunan altı bin akça mehr-i müeccele ve dörtte bir hissesi mukabelesinde *tehârûc* yolu ile sicilde sayılan birçok mal ile toplamda 313 kuruş kuruş alarak isimleri geçen Halil ve İbrahim'den teslim almıştır. Vefat eden kocasının menkul, gayrimenkul, nakit ve tüm terikesinden mirasa ve mehr-i müeccele dair tüm davalardan İbrahim ve Halil'in zimmetlerini ibrâ ve ıskat eylediğini, İbrahim ve Halil de aynı şekilde Şerife Hatice'nin zimmetini ibrâ ve ıskat eylediklerini ifade etmişler ve birbirlerinin söylediklerini tasdik etmişlerdir.

11. (KKS 45: 101-2): Konya'da Mihmandar mahellesinde oturan ve bundan önce vefat eden Ayşe'nin varisleri kocası Emrullah bey, öz kızları Ümmü ve İraz'dır. Ümmü ve İraz aşağıda geçen *tehârûc* ve ibrâya Seyyid Süleyman'ı vekil tayin ettiler. Bu vekil, müvekkilesi Ümmü'nün sulh ve *tehârûc* yoluyla annesi Ayşe'den kalan hissesinden iki tuğralı altın ve bir cilt kelimullah karşılığında ayrıldığını; diğer müvekkilesi İraz'ın ise annesi Ayşe'den kalan hissesinden sulh ve *tehârûc* yoluyla beş kuruş karşılığında ayrıldığını söyledi. Daha sonra anneleri Ayşe'nin ev, menkul mallar ve sair tüm terikesindeki haklarından, isteklerinden ve davalardan babaları Emrullah beyin zimmetini ibrâ ve ıskat eylediklerini söylediler. Bugünden sonra mirasa yönelik bir akçe ve bir habbe hak ve alakalarının, dava ve nizalarının kalmadığını ifade ettiler.

12. (KKS 45: 106-3): Konya'da Mücellid Mahallesinde oturan ve bundan önce vefat eden Hacı Osman'ın vârisleri karısı Havva, büyük öz oğulları Mustafa, Salih, Ahmed ve öz kızları Fatıma, İsmihan'dır. İsmihan'ın vekili Osman Ağa olur. Osman Ağa, Mustafa, Salih ve Ahmed'in huzurunda müvekkili İsmihan'ın babasından kalan ev, bağ, nakitler, menkul, gayrimenkul ve diğer tüm terikesinden hak kazanmış olduğu hissesinden sulh yoluyla *tehârûc* ile kardeşleri Mustafa, Salih ve Ahmed'den almış olduğu Atpazarı Kapusu içerisinde yer alan bir bâb demirci dükkanının yarısını ve Tûtistan adı verilen yerde sınırları bilinen Raziye Hatun'dan alınan bir kıt'a ve on iki puşta bağı ve bir orta leğen ve üç kuruş ve bundan önce çeyizine masraf olan kırk iki kuruşu ve yedi miskal inci ve altı şerit altın ve altı tuğralı altını teslim almıştır. Bunların dışında kalan mirasa ait mallardan kardeşlerinin ve diğer vârislerin zimmetini ibrâ-yı âmm ile ibrâ ve ıskat eylediğini bu günden sonra bir akçe, bir habbe hakkının kalmadığını ifade etmiştir.

13. (KKS 45: 118-2): Konya'da Sahra Nâhiyesinde bulunan Gödeler isimli köyde oturan ve bundan önce vefat eden Recep adlı kişinin vârisleri karısı Meryem, öz oğulları Ahmed, Musa ve öz kızı Hatice'dir. Hatice'nin vekili Mehmed olur. Mehmed müvekkili Hatice'nin Meryem, Ahmed ve Musa huzurunda babası Receb'in tüm terikesinden hissesi karşılığında sulh yolu ile *tehârûc*te bulunarak Ahmed, Musa,

Meryem'den terikeden beş kuruşluk bakır kaplar, yedi ölçü buğday, arpa, dokuz baş koyun ve adı geçen köyde bulunan sınırları bulunan bir bâb ahır, bir develik, iki geri samanı alarak terikenin kalan kısmından ibrâ-yı âmm ile ibrâ ve iskat eylediğini ikrar eylediğini ifade etmiştir.

14. (KKS 45: 120-2): Konya'da Dolabucu Mahallesi'nde oturan ve bundan önce vefat eden Hüseyin'in vârisleri annesi Fâtıma, baba bir erkek kardeşleri Mehmed ve Hasan ile baba bir kız kardeşi Rukiye'dir. Mehmed ve Hasan asil olarak, Rukiye ise vekili Seyyid İsmail ile Fatıma'nın el koyduğu terikeden hisseleri karşılığında *tehâric* yolu ile Fatma'nın vekili Hacı İsmail'den her biri yedişer kuruş olmak üzere yirmi bir kuruş alarak adı geçen vefat edenin bundan başka ev, eşya ve tüm terikesinden Fatma Hatun'un zimmetini ibrâ-yı âmm ile ibrâ ve iskat eylediklerini ve haklarının kalmadığını ikrâr etmişlerdir.

15. (KKS 45: 126-3): Konya'da Celâliye Türbesi Mahallesi'nde oturan ve bundan önce vefat eden Hacı Hasan'ın vârisleri karısı Fâtıma, öz oğulları Hacı Mehmed, Mustafa ve öz kızları Emine, Ayşe, Afife ve Hatice'dir. Adı geçen Emine, *tehâric* ile çıkarıldıktan sonra Fâtıma'da vefat eder. Vârisleri oğulları Hacı Mehmed, Mustafa ve kızları Ayşe Afife ve Hatice'ye aittir. Ayşe Afife Hatice, Ahmed'i kendilerine vekil tayin ederler. Vekil, Hacı Mehmed ve Mustafa huzurunda müvekkilleri Ayşe Afife, Hatice'nin babalarından kalan terikeden kalan hisseleri karşılığında erkek kardeşlerinden her bir yirmi beş kuruşluk eşya alıp kabul etmişler ve bunun dışında babalarından ve annelerinden kalan ev, bağ, nakit ve tüm terikeden mirasla ilgili tüm davalardan Hacı Mehmed ve Mustafa'nın zimmetlerini ibrâ-yı âmm ile ibrâ ve iskat etmiş olduklarını ikrar etmişlerdir.

16. (KKS 45: 128-1): Konya'da Dolabucu Mahallesi'nde otururken bundan önce vefat eden Mustafa'nın vârisleri karısı İsmihan, öz oğlu Osman, öz kızı Narin ve Havva'dır. Terikeyi paylaşmadan önce Havva'da vefat eder. Havva'nın vârisleri annesi İsmihan ve ana baba bir kardeşleri Osman ile Narin'dir. İsmihan'ın aşağıda geçecek olan evden hissesini aldığı bilinmektedir. Narin aşağıda gelecek hususu talep etmek için kocasını vekili tayin eder. Narin vekili olan kocası aracılığı ile eve el koyan Molla Mustafa huzurunda sınırlarını belirttiği evin babasından kendisine ve diğer vârislere intikal ettiğini kardeşi Havva'nın da vefat ettiği ve onun evden olan hissesinin de kendisine ve diğer vârislere intikal ettiğini, buna rağmen adı geçen Molla Mustafa'nın haksız yere eve el koyduğunu ve sorulmasını talep etmektedir. Molla Mustafa cevâbında adı geçen evin Narin'in babasının terikesi olduğunu fakat Narin'in babasının ve vefat eden kardeşinin terikesinden *tehâric* ile çıktığını, adı geçen evi Osman'dan dört sene önce altmış beş kuruşa Müslümanların huzurunda ve Narin'in huzurunda satın aldığı, Narin'in de ses çıkarmadığını ve *tehâric* ile çıktığını ve Osman'ın mülkü olduğunu kabul ettiğini, hak ve alakasının olmadığını onayladığını ifade etmiştir. Narin bu olayı inkâr etmiş, Molla Mustafa'dan bu söylediklerine delil

getirmesi talep edilmiştir. Adil Müslümanlardan şahitlik edenler olmuş ve bahsi geçen evi Molla Mustafa'nın Osman'dan satın aldığına ve Narin'in *tehârûc* ile terikeden çıktığına ve evin Osman'ın mülkü olduğunu ikrar ettiğine şahitlik etmişlerdir. Şahitlikleri kabul edilmiş, vekili aracılığı ile Narin davadan men edilmiştir.

17. (KKS 45: 145-4): Konya'da Pürçüklü Mahallesinde oturur iken bundan önce vefat eden Emrullah Efendi'nin vârisleri karısı Fâtıma ve öz oğlu Molla Mehmed ve öz kızları Safiye, Saliha ve Havva'dır. Adı geçen Havva, Safiye ve Saliha *tehârûc* ile ikrarları beyan etmek için Seyyid Mehmed'in vekilliği ile Molla Mehmed'in huzurunda müvekkilliği olan Safiye, Saliha ve Havva'nın babalarının terikesinden hisseleri karşılığında sulh yoluyla *tehârûc* ile otuz kuruş karşılığında alıp çıktıklarını ve mirasa dair bütün durumlardan Molla Mehmed'in zimmetini ibrâ-yı âmm ile ibrâ ve iskat eylediklerini, hak ve alakalarının kalmadığını ifade ettiklerini belirtmiştir.

18. (KKS 45: 148-1): Konya'da Zincirlikuyu Mahallesinde otururken bundan önce vefat eden Himmet isimli kişinin terikesinden olan adı geçen mahallede bulunan evin vârisler arasında taksim edilmesi için şerh tarafından Mevlana Ahmed Efendi gönderilmiştir. Bu kişi adı geçen eve gitmiş ve oluşan mecliste vârislerin karısı Hûri, oğulları Halil Mehmed ve Abdülkadir ve kızları Fâtıma ve Ayşe olduğunu belirlemiştir. Hûri ve Abdülkadir *tehârûc* ile terikeden ihrâc olunmuşlardır. Bundan sonra Ayşe vefat eder ve vârisleri annesi Hûri ve anababa bir erkek kardeşleri Halil, Mehmed ve kız kardeşi Fatma'ya kaldığı görülmüştür. Paylaştırılmadan önce Mehmed de vefat eder ve vârisleri annesi Hûri, anababa bir erkek kardeşi Halil ve kız kardeşi Fatma'ya ait olduğu taksim edilmeden öncede Halil de vefat eder ve vârisleri annesi Hûri ve anababa bir kız kardeşi Fâtıma'ya ve baba bir kardeşi Abdülkadir'e ve ana bir kardeşi Ayşe'ye kalır, taksim edilmeden önce Ayşe de vefat eder. Ayşe'nin vârisleri annesi Hûri, ve ana bir kız kardeşi Fatıma'dır. Hûri asâleten, adı geçen Fâtıma Molla Halil'in vekilliği ile Abdülkadir'in de huzurunda adı geçen mahallede bulunan ve sınırları sicilde belirtilen bir bâb tabhâne ve bir örtme, ve bir kıt'a havludan oluşan ev ilk vefat eden Himmet'in terikesindedir. Münâsaha ile irsen düşen hisselerini Abdülkâdir'e otuz sekiz kuruşa satmışlar.

19. (KKS 45: 157-3): Konya'da Celâliye Türbesi Mahallesinde yaşarken vefat eden Hacı Sefer'in vârisleri karısı Fâtıma, öz oğulları Hacı Mehmed, Mustafa, öz kızları Emine, Ayşe, Afife ve Hatice'dir. Vârislere hisselerini dağıtmadan önce Fâtıma da vefat eder. Fâtıma'nın vârisleri oğulları adı geçen Hacı Mehmed, Mustafa ve kızları Ayşe, Afife ve Hatice'dir. Ayşe, Hatice ve Afife baba ve annelerinden kalan terikenin münâsaha ile kalan hisselerinden *tehârûc* yolu ile ihrâc olmuşlardır. Adı geçen Mustafa Hacı Mehmed'in huzurunda babası ve annesinin terikesinden kalan menkul mallarından ve babasının terike-i akârından Hasan köyünde bulunan bir kıt'a bağ ve iki kıt'a tarlayı yüz altmış beş kuruşa satıp parasının yarısını kardeşim Hacı Mehmed'den aldım, babam ve annem menkul mallarına ve adı geçen bağ ve

tarladan bir akçe ve bir habbe hakkım kalmadı ve babam ve annesinden kalan irsen hak ettiği mallar konusunda iki kardeşin anlaşması yer almaktadır ve birbirlerinin zimmetlerini ibrâ-yı âmm ile ibrâ ve ıskat eylediklerini ikrâr ediyorlar.

20. (KKS 45: 161-3): Konya'da Poladlar Mahallesi'nde yaşarken vefat eden Şahin'in vârisleri karısı Döne, öz oğulları Himmet ve Recep ve öz kızları Âtike, Fâtıma, Emine ve Kezbân'dır. Âtike, Fâtıma, Emine ve Kezbân şahitler eşliğinde kendilerine *tehâruc* için Ali'yi vekil tayin ederler. Recep de kendi tarafından asil, kardeşi Himmet'in vekili olarak Âtike, Fâtıma, Emine ve Kezbân'ın babalarının terikesinden irsen hak ettikleri karşılığında *tehâruc* ile Himmet ve Recep'ten her bir onar kuruş toplamda kırk kuruş alarak kabul ettiklerini ve bunun dışındakilerden feragat ettiklerini, vefat eden babalarının ev, koyun ve deve ve bütün mirasa ilişkin davadan ve isteklerden kardeşleri Himmet ve Receb'in zimmetlerini ibrâ-yı âmm kâti'u'l-hısam ile ibrâ ve ıskat eylediklerini ve bugünden sonra bir akça ve bir habbe hak ve alakalarının kalmadığını ikrar etmişlerdir.

21. (KKS 45: 164-1): Konya'da Mihmândâr Mahallesi'nde yaşarken vefat eden Veli isimli kimsenin vârisleri karısı Ümmü ve öz oğulları Hasan, İsa ve öz kızları Cemile, Fâtıma'dır. Daha sonra Ümmü'de vefat eder. Vârisleri Hasan, İsa, Cemile ve Fâtıma'dır. Cemile aşağıda gelecek olan ibrâyı kabul etmesi konusunda kocası Seyyid Süleyman'ı vekilliğiyle, Hasan ise kendi tarafından asil kardeşi İsa için vekil olarak; Cemile babasının ve annesinin terikesinden kendisine kalan hissesi karşılığında *tehâruc* yolu ile Hasan ve İsa ellerinden yirmi kuruş alarak ve bunun dışındakilerden feragat ederek babası ve annesinin terikesine ilişkin tüm dava ve isteklerden Hasan ve İsa'nın zimmetlerini ibrâ-yı âmm kâti'u'n-nizâ ile ibrâ ve ıskat eylediğini ifade etmektedir.

22. (KKS 45: 174-1): Konya'da Hoşhân Mahallesi'nde yaşarken vefat eden Mehmed'in vârisleri annesi Ümmü, ana bir erkek kardeşi Hüseyin, İbrahim ve baba bir kız kardeşi Ayşe'dir. Ayşe'nin *tehâruc* ve ibrâ için vekili Abdülkerim'dir. Abdülkerim İbrahim ve Hüseyin'in huzurunda müvekkili Ayşe'nin vefat eden Mehmed'in terikesinden kendisine kalan hisse karşılığında *tehâruc* ile adı geçen Hüseyin ve İbrahim'den önceden eşya, bağ ve ev alıp sulh olmuş fakat üç baş kısrağı kendisine vermedikleri için tekrar dava açılmış aralarında çok nizâ çıkmış ve tekrar sulh yolu ile İbrahim ve Hüseyin'den onbeş kuruş ve adı geçen mahallede iki bâb ev alıp kabul etmiş ve adı geçen üçbaş kısrağ ve zimmet davasından ve vefat eden kişinin vasiyetini müceyyize olup vasiyete ve bütün davalardan adı geçen İbrahim ve Hüseyin'in ve Ümmü'nün zimmetlerini ibrâ-yı âmm kâtiun nizâ ile ibrâ ve ıskat eylemiş.

23. (KKS 45: 195-1): Konya'da Eflâton Mahallesi'nde yaşarken vefat eden Derviş Mehmed'in vârisleri karısı Şerife ve öz oğlu Seyyid Ahmed'dir. Şerife'yi *tehâruc* ve

ibrâ konusunda kendisine vekil olarak Seyyid Ali temsil eder. Seyyid Ahmed huzurunda vekil, müvekkili Şerife'nin kocasından kalan kırk bin akça mehr-i müecceli ve sekizde bir hissesi karşılığında *tehârûc* ile vefat edenin terikesinde bulunan tahte'l-kal'a da bulunan bir taraftan Hacı Süleyman mülkü ve iki taraftan Hacı Mirza mülkü ve bir taraftan genel yol ile sınırlanmış olan bir bâb şerbetçi dükkânı ile Gödene adı verilen köyde Çerçeki Boğazı adı ile bilinen yerde iki adet ceviz ağacını Seyyid'den aldığını ve bunun dışındakilerden feragat edip vefat edenin bütün terikesine dair tüm dava ve isteklerden adı geçen Seyyid Ahmed'in zimmetini ibrâ-yı âmm kâtî'ü'n-nizâ ile ibrâ ve ıskat eylediğini ifade etmiştir.

24. (KKS 45: 225-3): Konya'da Dolabucu Mahallesinde yaşarken vefat eden İbrahim'in vârisleri karısı Döndü, öz oğlu Hüseyin, Mustafa, İsmail ve öz kızları Ümmü, Hûri, Elif'e aittir. Daha sonra Döndü'de vefat eder. Vârisleri oğulları Hüseyin, Mustafa, İsmail ve kızları Ümmü, Hûri ve Elif'tir. Elif aşağıda geçecek olan *tehârûc* ve ibrâyı ikrar için kocası Seyyid Mehmed isimli kişinin vekilliği ile Hüseyin'inde huzurunda, Elif'in babası ve annesinin terikesinden olan akâr ve menkûlattan hissesi karşılığında *tehârûc* yolu ile kardeşi Hüseyin elinden yedi kuruş alıp bunun dışındakilerden ferâgat ettiğini adı geçen Hüseyin'in babam ve annemin terikesine ilişkin tüm davalardan zimmetini ibrâ-yı âmm ile ibrâ ve ıskat eylediğini ifade etmiştir.

25. (KKS 45: 226-3): Konya'da Celâliye Türbesinde yaşarken vefat eden Ahmed'in vârisleri annesi Fâtıma ve karısı Ayşe ve küçük kızı Sâliha ve kardeşi Mahmud'dur. Daha sonra Sâliha da ölür. Vârisleri annesi Ayşe ve amcası adı geçen Mahmud ve ana bir kız kardeşi Kerime ve Fâtıma'ya aittir. Ayşe aşağıda geçecek olan *tehârûc* ve ibrâyı ikrar için şahitlerinde şهادetleriyle kocası Seyyid Mehmed'in vekili olduğu Mahmud'un da huzurunda müvekkili Ayşe'nin kocasından ve kızından kalan terikeden hissesi karşılığında *tehârûc* ile Mahmud'dan on kuruş alarak bunun dışındakilerden ferâgat ettiğini ve Mahmud'un mirasa ilişkin tüm dava ve isteklerden zimmetini ibrâ-yı âmm ve kâtî'ü'l-hisâm ile ibrâ ve ıskat eylediğini ifade etmiştir.

26. (KKS 45: 233-1): Konya'da Civâr Mahallesinde yaşarken vefat eden Hacı Derviş Ali'nin evinde kurulan mecliste Hacı Derviş Ali'nin vâsisi olan Hz. Mevlana'nın da evlâd-ı emcâd-ı olan Seyyid Ârif Efendi huzurunda Asiye Hatun kocasının hibesinden arta kalan kırk dört kuruş mehr-i müecceli için ve terikeden hak sahibi olduğu dörtte bir hissesi karşılığında *tehârûc* ile Seyyid Arif Efendi'den iki yüz seksen altı kuruş olmak üzere toplamda üç yüz otuz kuruş adı geçen merhumun terikesinden eşya ve nakitler olmak üzere aldığını ve kabul ettiğini, bunun dışındakilerden feragat ettiğini mehr-i müecceli ve miras hissesine ilişkin tüm davalardan, isteklerden, çekişme ve hasımlıklardan zimmetini umumi bir ibrâ ile ibrâ ve ıskat eylediğini, vefat edenin terikesinden ev, dükkânlar ve tüm terikesinde bir akça ve bir tane hak ve alakasının kalmadığını ifade etmiştir.

27. (KKS 45: 233-2): Bu dava yukarıdaki davanın devamı niteliğindedir. Seyyid Ârif Efendi Hacı Derviş Ali'nin tayin etmiş olduğu vasîsidir. Seyyid Ârif Efendi, Hacı Derviş Ali'nin vefatı sonrası vasî olması nedeniyle terike ile ilgili bir takım işleri halletmektedir. Asiye Hatun'un *tehâruc* ile terikedeki haklarından feragat ettiğini ifade etmekle birlikte Hacı Derviş Efendi'den kalan dükkanların satımı ile ilgili bir dava olduğu görülmektedir.

28. (KKS 45: 233-3): Bu da yukarıdaki davanın devamıdır. Vefat eden Hacı Derviş Ali'nin vasîsi olan Seyyid Ârif Efendi'nin terike ile ilgili Asiye Hatun'un *tehârucüne* değindikten sonra kalan mallar ile ilgili satış işleminin kayıdır.

29. (KKS 45: 245-2): Konya'da Kalecik Mahallesinde yaşarken vefat eden Seyyid Hacı Abdullah isimli kimsenin vârisleri karısı Ümmü ve öz oğulları Seyyid Mustafa ve Seyyid Hüseyin ve öz kızları Fâtıma ve Ayşe'ye aittir. Fâtıma ve Ayşe vefat eden kişinin terikesinden ihraç olduklarını belirttikten sonra varislerden Seyyid Mustafa'nın kendi hissesine düşen kısım ile ilgili satış işleminden bahsetmektedir.

30. (KKS 45: 247-3): Konya'da Seb'ahân Mahallesinde yaşarken vefat eden Ayşe Kadın'ın vârisleri kocası Abdurrahman Bey, usûbet-i nesebiyye'den amcaoğulları Molla Abdullah ve Molla Mehmed'dir. Adı geçen Molla Abdullah ve Molla Mehmed adı geçen Abdurrahman Bey huzurunda vefat eden adı geçen Ayşe Kadın'ın terikesi üç sehmienden bir sehmi üçtebir malından vesâyasının tenfizi, bir sehmi kocasına bir sehmi de Molla Abdullah ve Molla Mehmed'e düşmekle Ayşe Kadın'ın terikesinden Kürden adı verilen yerde bir kıt'a bağ, bir kıt'a mülk tarla ve Yüksek Mezarda bir kıt'a tarla ve adı geçen mahallede bir kıt'a dahiliye ve hariciye ev, menkul mallardan toplamda bin altmış kuruş değer biçildiğinde adı geçen hisselerden Molla Abdullah ve Molla Mehmed'e düşen bir hisseyi *tehâruc* yoluyla Hacı Süleyman'a satılan bağın ücreti üçyüz on kuruş ve eşya bahâsından olmak üzere kırk üç kuruş bir sülüs toplamda üçyüz elli kuruş alarak bilinen ve bilinmeyen tüm terikesi ile ilgili bütün dava ve isteklerden adı geçen Abdurrahman Bey'in zimmetini ibrâ-yı âmm ile ibrâ ve iskat eylediklerini ifade etmişler.

31. (KKS 45: 262-2): Konya'da Pîresed Mahallesinde yaşarken vefat eden İbrahim'in vârisleri karısı Ayşe, öz oğlu Mehmed ve kızı Fatıma'dır. Fâtıma kardeşi Mehmed'in ve annesi Ayşe'nin huzurunda babasının terikesinden irsen hak ettiği hissesi karşılığında *tehâruc* ile yine babasının terikesinden olan kardeşi Mehmed ve annesi Ayşe'den yirmi kuruş nakit ve aramızda bilinen on iki kuruşluk eşya ve Eysikaya isimli köyde bulunan altı puşta bağı alıp kabul edip teslim aldığını, bunun dışındakilerden feragat edip babasının terikesinden mirasa ilişkin tüm dava ve istek ve çekişmeden kardeşi Mehmed'in ve annesi Ayşe'nin zimmetlerini ibrâ-yı âmm kâtî'ü'l-hisâm ile ibrâ ve iskat eylediğini ve bu günden sonra bir akçe hak ve alakasının kalmadığını ifade etmişlerdir.

Sonuç

Konya 45. Şer'iyeye sicilinde tespit edebildiğimiz kadarıyla *tehârûc* teriminin kullanıldığı 31 sicil kaydı bulunmaktadır. Bu kayıtların birçoğu *tehârûc* yoluyla terikeden ayrılan kişinin hücceti niteliğindedir. Yani bunlar doğrudan dava konusu olmayıp mirastaki hisselerinden vazgeçtiklerinin mahkemece kayıt altına alınması şeklindedir. Bu kayıtların bir kısmı ise mülk satımı, mülk anlaşmazlığı, vasisi bulunan terikenin paylaşılması gibi davalar içerisinde taraflardan birinin veya bir kaçının daha önce *tehârûc* yoluyla hisseden ayrıldığına ispatlanması şeklinde olduğu görülmektedir. Bu belgelerin pek çoğunda tarafların bir daha terike üzerinde hak ve alakalarının kalmadığına dair beyanları bulunmaktadır.

Yine *tehârûc* teriminin yer almadığı 31 adet miras ve sulh davasının *tehârûc*'ün zikredildiği belgelerden farkı bunlarda taraflar arasında davalışmanın (muhasamat) söz konusu olmasıdır. Nitekim bu tür davalarda taraflar arasında terike üzerinde bir anlaşmazlık yaşanmakta ve bunun üzerine sulh yoluna gidilmektedir. Hâlbuki doğrudan *tehârûc* teriminin zikredildiği belgelerde miras konusunda mahkemeye yansıyan bir uyuşmazlık bulunmamaktadır. Bu belgeler, ileride bir huzursuzluğun yaşanmaması için ilgili tarafların kendi rızaları ile terikeden ayrıldıklarını gösterir. Yani günümüzdeki noter belgesi mesabesinde bir kayıt olduğu söylenebilir. Miras ve sulh davalarında sadece kadınlar, kadın ve erkekler birlikte ve sadece erkekler taraf olabilmektedirler. Belgelerde görüleceği üzere *tehârûc* teriminin zikredildiği 31 kaydın tamamına yakınında kadınlar vekilleri aracılığıyla temsil edilmişlerdir.

Tehârûc'ün doğrudan zikredildiği belgelerde büyük çoğunlukla kadınların terikeye ilişkin haklarından vazgeçtikleri dikkati çekmektedir. Yukarıdaki 31 davanın sadece birinde iki erkek kardeşin *tehârûc* yoluyla terikeden ayrıldığı görülmektedir. Ayrıca iki sicil kaydında ise kadınların erkeklerle beraber *tehârûc* yoluyla terikedeki haklarından feragat ettikleri anlaşılmaktadır. Bu üç kaydın dışındakilerin tamamında kadınların *tehârûc* yoluyla miras haklarından vazgeçtikleri görülmektedir. Yani 31 davanın 28'sinde sadece kadın veya kadınlar *tehârûc* yoluyla terikeden ayrılmıştır. Kadınların terikeden ayrılma sıklığının erkeklere nazaran daha çok görülmesi düşünüldüğünde kadınlara terikedeki haklarının tamamının verilmek istenmediği ihtimalini akla gelmektedir. Bu durumlarda şer'î olarak hak sahibi oldukları hisseleri alamayacaklarına inanan kadınların bazı mallar karşılığında mirastaki haklarından feragat etmek zorunda kaldıkları düşünülebilir.

Sulh ve miras davalarında ise genel olarak kadınların sulha rıza gösteren taraf olduğu görülmektedir. İlgili davalarda sulh yoluyla şer'-î şerife göre kendi hakları olan hisselerinden vazgeçmek zorunda kaldığını düşündüğümüz bazı kadın mirasçılar şunlardır: Babasından, vefat eden annesinin terikesindeki hakkını talep eden kız evlat; vefat eden kocasından kalan terikedeki mehr-i müeccelini ve hissesini kocasının babasından isteyen ve ispata gücü yetmediğinden yakınlara sulha rıza gösteren gelin; bir kadının vefatından sonra, vefat edenin kocasından şer'î hisselerini talep eden kız kardeşler; terikeye ait

borçlar nedeniyle erkek kardeşlerine meccanen hisselerini sulhla devretmek durumunda kalan kız kardeşler. Kadınların şer'ın kendilerine takdir ettiği miras hissesini beklemeyerek sulha rıza göstermelerinin arkasında yatan birçok neden olabilir. Örneğin kardeşine olan sevgisi, sulh yoluyla alacağı paraya veya mülke acil ihtiyacının olması, *tehâruce* rıza göstermemesi durumunda hiç pay alamama veya aldığı paradan daha az bir pay alma korkusu, erkek kardeşiyle yaşayacağı muhtemel anlaşmazlık nedeniyle çevreden çekinmesi, çevresi tarafından *tehâruce* zorlanması gibi pek çok ihtimal nedeniyle *tehâruce* rıza göstermiş olabilir. Sicillerde karşılaşılan miras taksimlerinde özellikle kadınların *tehâruc* ile anlaşma yoluna gitme sıklığı, onların şer'î hukuk açısından hak ettikleri hisselerinin verilmesi konusunda diğer varislerin isteksiz davrandığı veya vermek istemedikleri izlenimini doğurmaktadır. Zira anlaşma yoluna gittiklerinde kadınların genellikle hisselerinden daha az bir karşılığa rızaya zorlanmaları ihtimal dâhilindedir.

Kaynakça

- Akgündüz, A. (1988). *Şer'iyye sicilleri*, (C.1). İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı.
- Aköz, A. (1987). *Şer'iyye Sicillerine Göre XVI. Yüzyıl Sonu ile XVII. Yüzyıl Başlarında Karaman*, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Konya.
- Aktan, H. (2002). *Kismet. DİA* içinde. (C.25, s.497). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Aktan, H. (2011). *Tehâruc, DİA* içinde. (C.40, s.319). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Ali Haydar Efendi (2016). *Dürerü'l-Hükkâm Şerhu Mecelleti'l-Ahkâm*, Osmanlıca aslından çeviren: Raşit Gündoğdu, Osman Erdem, İstanbul.
- Ali Haydar Efendi (2017). *Teshîlü'l-ferâiz (İslam miras hukuku)*, Ekleyen Orhan Çeker (Sadeleştirme ve Notlar), 2. Baskı, Konya: Tekin Kitabevi,
- Atar, F. (2009). *Sulh, DİA* içinde. (C.37, s.481). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Avcı, M. (2015). *Türk hukuk tarihi dersleri*, Konya: Mimoza.
- Aydın, M. A. (2009). *Türk hukuk tarihi*, İstanbul: Beta.
- Aydın, M. A. (2017). *Osmanlı'da fıkıh ve hukuk*. Süleyman Kaya ve Haşim Şahin (ed.), İstanbul: Mahya, OSAMER.
- Bardakoğlu, A. (1999). *Iskat. DİA* içinde, (C.19, s.137). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Baykara, T. (2002). *Konya. DİA* içinde, (C.26, s.186). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Berki, A. H. (1982). *Açıklamalı Mecelle. Metni ve açıklamaları kontrol eden Ali Himmet Berki*, İstanbul: Hikmet.
- Bilmen, Ö. N. (1976a). *Hukûk-ı İslâmiyye ve İstîlâhât-ı fıkhiyye kâmûsu*. (C. III), İstanbul: Bilmen.

- Bilmen, Ö. N. (1976b). *Hukûk-ı İslâmiyye ve Istilâhât-ı fıkhiyye kâmûsu*. (C. V), İstanbul: Bilmen.
- Bilmen, Ö. N. (1976c). *Hukûk-ı İslâmiyye ve Istilâhât-ı fıkhiyye kâmûsu*. (C. VIII), İstanbul: Bilmen.
- Cerîde-i ilmiyye fetvâları* (2009). İsmail Cebeci (Haz.), İstanbul: Klasik.
- Çetinkaya, E. (2016). Miras hukukunda sulh sözleşmesi Üsküdar ve Bursa örneği (1501-1558) II. *Türk Hukuku Tarihi Kongresi Bildirileri* içinde, ss. 139-159.
- Dörtok Abacı, Z. (2006). Bir sorun çözme yöntemi olarak sulh: 18. Yüzyıl Bursa kadı sicillerinden örnekler ve düşündürdükleri, <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/19/1335/15455.pdf>,105-115.
- Fezullah Efendi (2009). *Fetâvây-ı feyziyye*, (Haz. Süleyman Kaya), İstanbul: Klasik.
- Güven, M. A. (2006). *33 Numaralı Konya Şer'iyeye Sicili (Değerlendirme ve Transkripsiyon)*, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- İbn Âbidîn, Muhammed Emin ed-Dımaşkî (1988). *Reddü'l-muhtâr 'ale'd-Dürri'l-muhtâr*. (C 17). Mazhar Taşkesenlioğlu ve Hüseyin Kayapınar (çev.), İstanbul: Şamil.
- Karaman, H. (1991). *Mukayeseli İslam hukuku*. (C. 2), İstanbul: Nesil.
- Sak, İ. (2004). Konya şer'iyeye sicilleri Konya mahkemesi kayıtları (1070-1071/1659-1661). *Yeni İpek Yolu* içinde, *Konya Ticaret Odası Dergisi*, Konya Kitabı VII, Özel Sayı Aralık (ss. 13-33), 2004.
- Sak, İ. ve Çetin C. (2016). *Konya kadı sicili 45* (1126-1127/ 1714-1715), Konya: Konya Büyükşehir Belediyesi, (KKS: 45)
- Solak, İ. (2015). *51 Numaralı Konya şer'iyeye sicili* (H. 1140-1141/ M. 1727-1729), Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yayınları: 7, Şehirlerin Sevdalısı İbrahim Hakkı Konyalı Armağanı, ss. 381-390.
- Şeyhülislam Yenişehirli Abdullah Efendi (2011). *Behcetü'l-fetavâ*, Süleyman Kaya, Betül Algin, Zeynep Trabzonlu, Asuman Erkan (Haz.), İstanbul: Klasik.
- Tamdoğan, I. (2008). Sulh and the 18th century Ottoman courts of Üsküdar and Adana. *Islamic Law and Society*, 15, 2008,ss.55-83.
- Tuncel, M. (2001). Karaman, *DİA* içinde. (C.24, s.445). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Zuhaylî, V. (1994a). *İslam fıkhi ansiklopedisi*, (C 10). İstanbul.
- Zuhaylî, V. (1994). *İslam fıkhi ansiklopedisi*, İstanbul.